

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

**PROGRAM NAUKI
W ROCZNEJ MĘSKIEJ SZKOLE
ROLNICZEJ**

(TYMCZASOWY)

1939

**PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO
KSIĄŻEK SZKOLNYCH WE LWOWIE**

300

21314

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

PROGRAM NAUKI

W ROCZNEJ MĘSKIEJ SZKOLE ROLNICZEJ

(TYMCZASOWY)

2160

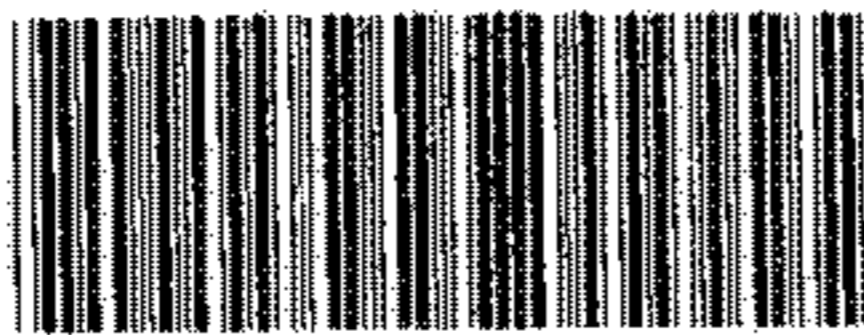
1939

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO
KSIĄŻEK SZKOLNYCH WE LWOWIE

S
2-30

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0073810

Centralna Biblioteka Pedagogiczna
Kuratorium Okręgu z Olsztyna i Torunia
we Wrocławiu

Art. ITM. 2160

38 462

ODBITO W DRUKARNI
B. POŁONIECKIEGO WE LWOWIE

POSTANOWIENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
z dnia 21 grudnia 1938 r. Nr III PU-7974/38

o tymczasowym programie nauki w rocznych męskich szkołach
rolniczych.

Na podstawie art. 2 ust. 2, art. 59 i 60 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz. U. R. P. Nr 38, poz. 389) zarządzam, co następuje:

§ 1. Wprowadzam tymczasowy program nauki w rocznych męskich szkołach rolniczych. Program ten ogłasza się równocześnie jako oddzielne wydawnictwo pt.: Program nauki w rocznych męskich szkołach rolniczych (Tymczasowy).

§ 2. Postanowienie niniejsze wchodzi w życie z dniem 15 stycznia 1939 roku. W miarę wprowadzania nowego programu tracą moc przepisy, sprzeczne z niniejszym postanowieniem.

Za Ministra
Wyznań Religijnych i Oświecenia
Publicznego

Jerzy Ferek Bleszyński
Podsekretarz Stanu

UWAGI WSTĘPNE

Zadaniem rocznej męskiej szkoły rolniczej jest:

- 1) praktyczne przygotowanie młodzieży męskiej do samodzielnej pracy w mniejszych gospodarstwach rolnych,
- 2) wychowanie zamiłowanych w swym zawodzie pracowników oraz świadomych swych obowiązków obywateli Państwa Polskiego.

Nauczanie w rocznej męskiej szkole rolniczej posiada charakter wybitnie praktyczny i obejmuje przygotowanie zawodowe, uzupełniane wiadomościami ogólnokształcącymi, mającymi znaczenie dla życia kulturalnego i społecznego wsi.

Ze względu na charakter materiału nauczania wszystkie przedmioty zostały podzielone na trzy zasadnicze grupy: przedmioty zawodowe, pomocnicze, ściśle związane z zawodem, i pomocnicze, bezpośrednio nie związane z zawodem.

Przedmioty zawodowe nadają kierunek wykształcenia zawodowego i tworzą podstawę programową. Zapewniają one uczniom opanowanie techniki wykonywania prac w zakresie rolnictwa oraz zaznajamiają z zasadami ich organizowania. Przygotowanie praktyczne osiąga młodzież przede wszystkim przez odbywanie zajęć praktycznych w gospodarstwie szkolnym. Nauczanie ma głównie na względzie wprowadzenie młodzieży w zagadnienia, wynikające z przerabianych zajęć praktycznych, oraz porządkowanie, uzasadnianie i pogłębianie nabytych tą drogą wiadomości. Pełne przygotowanie do pracy zawodowej osiągnie młodzież po odbyciu dłuższej praktyki zawodowej.

Przedmioty pomocnicze, ściśle związane z zawodem, uzupełniają wiadomości oraz umiejętności zawodowe i pośrednio przyczyniają się do pogłębienia przygotowania zawodowego.

Przedmioty pomocnicze, bezpośrednio nie związane z zawodem, pogłębiają życie religijne i moralne młodzieży, przyczyniają się do rozwoju jej ogólnej kultury oraz wzbogacają duchowo.

Ćwiczenia cielesne, zabawy, gry i sporty mają na celu rozwój fizyczny młodzieży oraz przygotowanie jej do obrony Państwa.

Materiał nauczania, zawarty w poszczególnych grupach przedmiotów, ogniskuje się w zagadnieniach, dotyczących urządzenia i prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz życia wsi. Przedmioty nauczania nie są więc odosobnione, tworzą pewną jednolitą i harmonijną całość — zarówno kształcącą, jak i wychowawczą.

Program nie przewiduje specjalizacji, dostosowuje natomiast nauczanie do warunków przyrodniczych i ekonomicznych środowiska, w którym się szkoła znajduje, i w związku z tym wymaga takiego układu materiału nauczania, który by uwzględniał zadania życiowe i potrzeby gospodarcze danego regionu.

Wychowanie w rocznej męskiej szkole rolniczej zmierzać powinno do rozwijania w młodzieży cech charakteru i dyspozycji umysłowych, niezbędnych w pracy zawodowej oraz życiu osobistym i społecznym. Wychowanie to winno mieć na względzie wpajanie w dusze młodzieży przekonania, iż twórczość jednostki jest dźwignią życia zbiorowego, a praca ucziwa na każdym stanowisku — podstawą rozwoju i potęgi Państwa. Dążąc do wypełnienia tego zadania, szkoła musi kłaść nacisk na wyrobienie karności, przyzwyczajenie do ofiar na rzecz dobra ogólnego, rozwijanie w uczniach uczuć społecznych, zaprawianie ich do współżycia, utrwalanie umiłowania Państwa Polskiego, poszanowania obowiązujących praw i urządzeń oraz osób, szczególnie zasłużonych dla Polski, wyrabianie w młodzieży czynnego i twórczego ustosunkowania się do Państwa.

Istnienie przy szkole internatu dla uczniów ułatwia znacznie pracę wychowawczą.

Typ szkoły internatowej jest z reguły uprzywilejowany pod względem doboru środków pedagogicznych. Internat, skupiając całą młodzież szkoły, jest terenem, na którym w całej pełni może

rozwijać się życie zbiorowe młodzieży, winien być przede wszystkim należycie wykorzystany do celów wychowawczych i dydaktycznych.

Oprócz internatu terenem pracy wychowawczej jest szkoła i gospodarstwo szkolne, które może oddać szczególnie ważne usługi, jako przykład ładu, porządku i celowości prac, w nim dokonywanych. Przez wytworzenie zainteresowania pracą i postępem techniki w gospodarstwie wiejskim daje się młodzieży szerokie możliwości rozwinięcia inicjatywy, samodzielności i odpowiedzialności za wykonywane prace.

Obok przygotowania zawodowego i ogólnokształcącego, jakie młodzież zdobywa w szkole, zaprawia się ona do swoich przyszłych obowiązków społecznych i obywatelskich. W związku z tym roczna męska szkoła rolnicza nie może ograniczyć się wyłącznie do zadań wewnętrznego życia szkoły, ale musi brać czynny udział w pracy pozaszkolnej, przede wszystkim przez współdziałanie z organizacjami młodzieży i utrzymywanie kontaktu z organizacjami rolniczymi.

Zagadnienia wychowawcze i dydaktyczne występują we wszystkich dziedzinach pracy i życia szkolnego, zazębiając się wzajemnie, dlatego też nauczyciele winni wykorzystywać każdą sposobność do kształcenia umysłowego i oddziaływania wychowawczego na młodzież.

Pod względem metod pracy pozostawia się nauczycielowi swobodę, winien on jednak posługiwać się metodami, zapewniającymi osiągnięcie właściwych wyników nauczania, za które jest odpowiedzialny. Stosowane metody nauczania winny w szczególności uwzględniać w możliwym stopniu samodzielność i inicjatywę młodzieży, jej uzdolnienia i zamiłowania indywidualne oraz prawidłową organizację pracy.

Nauczanie trzeba opierać przede wszystkim na pracy szkolnej, odbywanej w czasie, wyznaczonym przez program.

Praca domowa (w internacie) ucznia uzupełnia pracę, odbywaną w czasie lekcji i zajęć praktycznych, i służy do jej utrwalania oraz samodzielnego opracowywania nowych dostępnych tematów i projektów.

Umiejtnie zorganizowana praca domowa winna dać uczniowi podstawę do dalszego samokształcenia.

PLAN GODZIN

L. p.	PRZEDMIOTY	Godzin tygodniowo
	A. Zawodowe:	
1.	Zajęcia praktyczne	23
2.	Organizacja i prowadzenie gospodarstw wiejskich	4
3.	Rolnictwo	3
4.	Ogrodnictwo	3
5.	Hodowla zwierząt	4
	Razem A	37
	B. Pomocnicze, ściśle związane z zawodem:	
6.	Rachunki	3
7.	Nauka o Polsce współczesnej	2
8.	Higiena	1
	Razem B	6
	C. Pomocnicze, bezpośrednio nie związane z zawodem:	
9.	Religia	1
10.	Język polski	4
11.	Ćwiczenia cielesne	2
	Razem C	7
	Ogółem A, B, C	50

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE

23 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Zaznajamianie młodzieży z właściwą organizacją i techniką prac, wykonywanych w gospodarstwie wiejskim.

Wyrobień zamięłowania do pracy na roli.

MATERIAŁ NAUCZANIA

ROLNICTWO

Z i m a.

Młocka zbóż i motylkowych cepami ręcznymi. Młocka w młocarni: ustawienie młocarni, organizacja pracy i obsługa młocarni. Obsługa kieratu (w miarę możliwości obsługa motoru spalinowego).

Czyszczenie omłotu na wialni. Przygotowanie zboża do celów handlowych. Doczyszczanie zboża na młynku. Ważenie. Utrzymywanie w porządku podwórza i stodoły. Przygotowanie ziarna do siewu: odsiewanie na sitach, skrażanie, czyszczenie przy pomocy młynka, triera i żmijki. Przechowywanie zboża w śpichrzu: zabezpieczenie od zanieczyszczeń, dosuszanie, przewietrzanie. Utrzymywanie porządku w śpichrzu. Przyjmowanie i wydawanie pasz, zbóż i materiałów magazynowych.

Prowadzenie książki magazynowej.

P r z e d w i o ś n i e.

Przygotowanie narzędzi do wiosennej uprawy roli: uzupełnienia i reperacje. Spuszczanie wody z rowów i pól, zwłaszcza obsianych oziminami.

Pierwsze prace na roli: użycie włóki i lekkich bron. Doprawianie roli przed siewem. Bronowanie broną ciężką i zespołem bron drewnianych, drapaczowanie. Walka z perzem.

Zbieranie kamieni z pól.

Prace na łące: rozrzucanie i rozgrabianie kretowisk, skaryfikowanie, bronowanie, wygrabianie, rozsiewanie nawozów pomocniczych, wywożenie i rozsypywanie kompostu. Cięcie i przekopywanie (planetowanie) wikliny.

Sprowadzanie nasion, nawozów mineralnych, wapna.

Remont i przygotowanie siewnika do siewów wiosennych.

W i o s n a.

Nastawianie siewnika, regulowanie ilości wysiewu. Przygotowanie mieszanek siewnych. Siew ręcznych nawozów pomocniczych (uprzednio przećwiczyć piaskiem lub popiołem). Siew jarzyn, strączkowych, mieszanek, koniczyny, ewentualnie lucerny. Zakładanie doświadczeń polowych. Pielęgnowanie ozimiu (bronowanie, wałowanie, motyczenie, saletrowanie). Przygotowanie roli pod siew buraków. Siew buraków (pastewnych lub cukrowych) i marchwi siewnikiem i ręcznie. Zaprawianie nasion buraków. Ewentualna wywózka obornika pod ziemniaki. Odkrywanie kopców z ziemniakami. Uprzątanie kopców i obsiewanie kopczysk. Wybieranie ziemniaków do sadzenia. Przygotowanie roli pod ziemniaki. Sadzenie ziemniaków różnymi sposobami. Pierwsze motyczenie buraków, planetowanie, podlewanie rozcieńczoną gnojówką, saletrowanie, przecinanie rzędków. Bronowanie i obredlanie ziemniaków. Siew międzyplonów. Pielęgnowanie zbóż jarych: bronowanie, usuwanie kamieni, spulchnianie międzyrzędzi, wycinanie ostów, walka z ognichą, perzem. Wykaszanie chwastów na przydrożach, rowach i miedzach. Walka z chorobami i szkodnikami roślin. Nawożenie i bronowanie koniczyn. Odnawianie lucernika.

Podsiew łąk.

L a t o.

Dalsze pielęgnowanie okopowych: przerywka buraków, ostateczne ich wyczyszczenie; obredlanie, obsypywanie i kopeczyko-

wanie ziemniaków. Walka z perzem. Wykaszanie chwastów na miedzach, przydrożach, rowach. Walka z chorobami i szkodnikami roślin.

Wymłócenie i przygotowanie łubinu do siewu na zielony nawóz.

Zbiór siana łąkowego i koniczyn; klepanie i oprawianie kos, ewentualne przygotowanie kosiarki, koszenie, suszenie koniczyny na piramidkach, ostwiach i w kuczkach; zwożenie, przechowywanie. Ewentualny zalew łąk irygowanych. Pielęgnowanie pastwiska: wykaszanie i usuwanie kęp, zasilanie nawozami. Sprzęt i młocka rzepaku. Sprzęt zbóż ozimych i jarych. Koszenie ręczne, maszynowe, wiązanie snopków, zestawianie i dosuszanie. Sprzęt doświadczeń polowych. Zwożenie zbóż: podawanie na wóz, układanie zboża na wozie. Układanie zbóż w stodołę. Stawianie stert. Grabienie, podorywanie i sprężynowanie ściernisk. Siew poplonów. Sprzęt motylkowych na ziarno i na paszę.

Wczesna jesień.

Wywożenie obornika pod rzepak i ewentualnie pszenicę: nakładanie na wozy, równomierne rozmieszczenie na polu, roztrząsanie, przyorywanie. Młocka ozimin. Przygotowanie ziarna do siewu. Doprawianie podorywek pod oziminy. Wyniszczenie perzu. Orka pod oziminy. Wałowanie (wałem Campbella) i bronowanie roli. Zaprawianie ziarna do siewu. Siew nawozów pomocniczych pod oziminy. Siew ozimin. Założenie doświadczeń polowych z oziminą.

Sprzęt siana i koniczyny. Walka z chwastami oraz chorobami i szkodnikami roślin.

Jesień.

Sprzęt ziemniaków — ręczny i maszynowy. Indywidualna selekcja ziemniaków (sadzeniaków) przy kopaniu. Sortowanie ziemniaków przy zwózce. Wyczyszczenie i dezynfekcja piwnic do przechowywania okopowych. Zwożenie ziemniaków do piwnic i kopców.

Przygotowanie kopców na okopowe. Sypanie kopców. Pierwsze okrywanie słomą i ziemią. Sprzęt i kopcowanie buraków pa-

stewnych (lub cukrowych) i marchwi. Okrywanie kopców na zimę. Kontrolowanie kopców. Bronowanie ziemniaczyska. Wywożenie łęcin. Orki przedzimowe: przygotowanie pługów; rozplanowanie orki, zapędzanie, wykonanie i wykończenie. Wywożenie obornika pod okopowe itp. Orki głębokie. Pogłębianie roli. Przyorywanie poplonów (wałowanie, użycie kroju talerzowego, łańcucha). Przeprowadzanie wodnic i przegonów. Jesienne prace na łące: bronowanie, rozsiewanie kainitu, wywożenie kompostu, nakrywanie łęcinami. Nakrywanie lucernika (łęcinami lub nawozem).

Oczyszczanie rowów odwadniających i studzienek drenowych. Wycinanie wikliny.

Zabezpieczenie maszyn i narzędzi.

Prace, występujące w ciągu całego roku.

Konserwowanie i naprawy budynków, pomieszczeń, płotów itp., wznoszenie nowych.

Użytkowanie robocze koni, krów, buhaja, zaprzęganie (pojedynczo, parą, trójką), utrzymywanie i konserwowanie wozów (sani), ładowanie wozów, powożenie.

Utrzymywanie dróg polowych.

Obsługa szkolnej stacji meteorologicznej.

OGRODNICTWO

Z i m a.

W ogrodzie warzywnym. Kontrolowanie i przebieranie warzyw w przechowalniach, piwnicach i kopcach.

Młócenie fasoli, grochu, bobu, doczyszczanie przy pomocy sit, wiałni, młynka, żmijki, przebieranie ręczne. Dosuszanie i przerabianie nasion. Pakowanie nasion do wysyłki.

Zakładanie trucizn na myszy i szczury.

Przerabianie i rozwożenie kompostu.

Budowa i reperacje skrzyń i okien inspektowych (w oparciu o zajęcia porządkowo-rzemieślnicze). Przygotowanie słomy do wyrobu mat inspektowych.

Przygotowanie nawozu i liści do zakładania inspektu, ułożenie pryzm, zagrzewanie.

Zakładanie umiarkowanego i zimnego inspektu. Siew nasion

roślin warzywnych; przykrywanie nasion, przerywanie i przesadzanie roślin w inspekcje. Prowadzenie i pielęgnowanie inspektu (wietrzenie, cieniowanie, podlewanie, przykrywanie matami, hartowanie roślin).

Uprawa i nawożenie rozsadnika, kopanie przy pomocy wideł i łopaty, wyznaczanie bruzd, grabienie zagonów. Siew rzutowy i rzędowy nasion roślin kapustnych na rozsadniku. Przykrywanie zasiewu. Wałowanie zagonów po zasiewie. Przygotowanie wody do podlewania i podlewanie. Walka z chwastami na rozsadniku — pielenie ręczne. Walka z pchełką ziemną.

W ogrodzie owocowym. Bielenie drzew owocowych w czasie odwilży. Leczenie i bandażowanie ran, spowodowanych przez mrozy i zające. Skrobanie pni i konarów drzew owocowych z obumarłej kory i porostów. Usuwanie i palenie pierścieni chwytanych. Zbieranie i palenie jajeczek, oprzędów z drzew owocowych, ozdobnych i żywopłotów. Przygotowanie do pracy noży, szczotek, skrobaczek, sekatorów na kiju. Zawieszanie gniazd dla ptaków pożytecznych.

Przygotowanie sadzonek drzewnych (porzeczek, jaśminu, tawuły, żylistku, tamaryszku, ligustru, porzeczki alpejskiej). Przeszczepianie drzew owocowych. Cięcie i formowanie koron drzewek nowoposadzonych, dwu i trzyletnich oraz starszych.

Cięcie i przerzedzanie krzewów owocowych (malin, agrestu, porzeczek), żywopłotów, drzew i krzewów ozdobnych.

Przygotowanie opryskiwaczy oraz cieczy owado- i grzybobójczych. Zraszanie drzew i krzewów owocowych. Czyszczenie opryskiwaczy po użyciu.

W i o s n a.

W ogrodzie warzywnym. Zniszczenie skorupy po zimie. Płytki orka lub płytkie przekopywanie. Bronowanie i grabienie roli. Zasilanie obornikiem, kompostem, gnojówką: szparagów, rabarbaru i truskawek.

Zasilanie pól warzywnych nawozami organicznymi i mineralnymi. Przygotowanie mieszanek nawozów. Przygotowanie zagonów pod zasiewy warzyw. Przeprowadzanie siewu warzyw różnymi sposobami: kupkowo, rzutowo. Siew ręczny i maszynowy.

Nastawianie siewników. Wysadzanie rozsąd warzyw. Sadzenie ręką, kolkiem, motyczką. Podlewanie warzyw po wysadzeniu. Przygotowanie wody do podlewania.

Palikowanie pomidorów, przywiązywanie do palików. Przygotowanie wiązań (z rafii, łyka, młodej słomy żytniej). Cięcie pomidorów.

Zruszanie roli wśród warzyw po wzejściu. Pielenie ręką oraz przy zastosowaniu narzędzi ręcznych i konnych. Okopywanie i obsypywanie warzyw (kapusty, kalafiorów, ogórków, pomidorów, fasoli). Przerywanie warzyw, zasilanie nawozami ciekłymi i mineralnymi w czasie wegetacji. Wyściełanie plantacji truskawek przed owocowaniem nawozem lub słomą. Zbiór truskawek i poziomek.

Niszczanie mszycy na bobie drogą mechaniczną i przy pomocy środków mszycobójczych. Walka mechaniczna z bielinkiem kapustnikiem. Spryskiwanie pomidorów środkami grzybobójczymi.

W ogrodzie owocowym. Uprawa roli w sadzie przy pomocy narzędzi konnych i ręcznych (bronowanie, sprężynowanie, płytka orka, motyczkowanie w liniach drzew). Zasilanie młodych i starych drzew kompostem, rozcieńczoną gnojówką, nawozami mineralnymi. Przygotowanie, wysiew i przykrywanie mieszanek nawozów mineralnych. Podlewanie drzewek nowoposadzonych, wyściełanie misek pod drzewkami nawozem, łątami, liśćmi, sieczką ze słomy.

Wiązanie drzewek do palików, przygotowanie wiązań.

Siew i sadzenie roślin współrzędnych w sadzie.

Cięcie — strzyżenie żywopłotów. Zraszanie żywopłotów cieczami owadobójczymi.

Nakładanie opasek chwytnych ze słomy na pnie drzew owocowych. Zbieranie i niszczenie owoców robaczywych. Podlewanie drzew w razie suszy gnojówką i wodą.

Walka z chwastami i skorupą w ogrodzie owocowym. Przygotowanie cieczy owadobójczych i grzybobójczych oraz zraszanie drzew i krzewów owocowych.

Zbiór owoców wczesnych czereśni i wiśni.

W ogródku ozdobnym. Uprawa i nawożenie ogródka ozdobnego. Przygotowanie klombów i rabat. Zakładanie trawników,

wysiew i przykrywanie nasion, wałowanie. Wsadzanie na rabatach i klombach rozsady kwiatów.

Pielęgnowanie trawników, podlewanie, pielenie, koszenie, zasilanie rozcieńczoną gnojówką. Pielęgnowanie rabat i klombów kwiatowych.

L a t o.

W ogrodzie warzywnym. Zasilanie pomidorów, kapusty, ogórków nawozami mineralnymi i gnojówką. Walka z chorobami pomidorów. Przyspieszenie dojrzewania pomidorów w skrzyniach i inspektach. Zbiór pomidorów zielonych. Przygotowanie skrzyń, utrzymywanie odpowiedniej temperatury i wilgotności powietrza w czasie dojrzewania. Przygotowanie pomidorów do sprzedaży, pakowanie do wysyłki na większe odległości. Przygotowywanie konserw z owoców pomidorów na zimę.

Podrywanie kapusty przy pomocy wideł, jako zabieg przeciw pękaniu główek.

Przygotowywanie konserw warzywnych oraz suszenie warzyw na zimę (fasoli szparagowej, groszku i szpinaku).

Zbiór i kiszenie ogórków. Przechowywanie konserw z warzyw.

Przygotowanie roli pod plantację truskawek. Nawiezenie kompostem lub obornikiem, doprowadzenie roli, robienie znaków przed sadzeniem. Przygotowanie rozsady i sadzenie truskawek i poziomek, pielęgnowanie po posadzeniu. Obrywanie rozłogów i walka z chwastami na plantacjach truskawek, założonych w poprzednich latach.

Zasilanie letnie plantacji rabarbaru, zruszanie roli i walka z chwastami. Przygotowanie sadzonek na nową plantację, podział karp.

Przygotowanie roli i sadzenie rabarbaru.

Zbiór grochu, fasoli, bobu, soi na nasiona. Suszenie i przechowywanie zebranych roślin i owoców.

Zbiór cebuli, wyrywanie, suszenie, czyszczenie, segregowanie według wielkości, kształtu i stopnia dojrzałości. Przygotowanie klatek. Umieszczenie cebuli w szopach i przechowalniach. Odkazanie przechowalni, wietrzenie, przebieranie i usuwanie nadpsutych cebul. Pakowanie cebuli, wysyłka, sprzedaż.

W ogrodzie owocowym. Zbiór owoców jagodowych i pestko-

wych oraz letnich ziarnkowych. Przygotowanie opakowań, pakowanie do dalszej wysyłki.

Uprawa roli pod zasiewy roślin motylkowych. Siew roślin motylkowych na zielony nawóz.

Walka ze szkodnikami i chorobami drzew.

W ogródku ozdobnym. Podlewanie kwiatów, zruszanie roli na klombach i rabatach. Zasilanie nawozami mineralnymi i rozcieńczoną gnojówką. Walka z chwastami. Utrzymywanie ścieżek i dróg w czystości. Koszenie trawników. Wysiew nasion: bratków, stokrotek, goździków, malw itp. Przesadzanie bylin. Oczkowanie róż i bzów. Zbiór nasion roślin kwiatowych, suszenie, czyszczenie, przechowywanie.

J e s i e ń .

W ogrodzie warzywnym. Zbiór i zabezpieczenie warzyw korzeniowych na zimę: kopanie, obcinanie liści, suszenie, segregowanie. Wybór i przygotowanie miejsca pod kopce. Układanie korzeni, przesypywanie piaskiem, okrywanie słomą i ziemią, przygotowanie wietrzników. Przygotowanie, czyszczenie i odkażanie. Układanie warzyw, przesypywanie piaskiem, wietrzenie, utrzymywanie odpowiedniej temperatury. Stała kontrola warzyw w kopcach i piwnicach.

Zbiór kapusty. Wybór twardych i zdrowych główek. Przechowywanie kapusty w kopcach, rowkach i piwnicach. Okrywanie kopców ziemią i materiałami izolacyjnymi.

Kiszenie kapusty (w beczkach, kadziach drewnianych, dołach cementowych), przechowywanie po ukiszeniu.

Uprawa i nawożenie roli w okresie jesiennym. Orka głęboka, przekopywanie ręczne, wywożenie, rozrzucanie i przykrywanie nawozów organicznych.

W ogrodzie owocowym. Zbiór śliwek, pakowanie w koszyki i skrzyneczki, wysyłka i sprzedaż.

Zbiór jabłek i gruszek. Przygotowanie narzędzi i przyborów do zbioru. Segregowanie owoców według wielkości, kształtu, zdrowotności, zabarwienia, uszkodzeń mechanicznych.

Przygotowanie przechowalni — odkażanie (spalanie siarki lub płótna siarkowego), bielenie ścian, sufitu, podłogi. Przygotowanie półek i klatek do przechowywania owoców.

Przewietrzanie przechowalni, utrzymywanie odpowiedniej temperatury, przebieranie i usuwanie nadpsutych owoców. Wyrób suszu, marmolady, powideł, soków, wina itp. z owoców, nie nadających się na sprzedaż.

Przygotowanie skrzynek do pakowania owoców. Pakowanie jabłek i gruszek do dalszej wysyłki.

Nakładanie opasek lepowych na drzewa przeciwko przedzimkowi.

Zakładanie sadu. Wykonanie pomiarów terenu, przeznaczonego pod sad. Zbadanie składu mechanicznego i wilgotności gleby, podglebia i podłoża. Sporządzenie planu, uprawa i nawożenie gleby, wytyczenie miejsc pod drzewka. Dobór gatunków i odmian. Kopanie, zaprawianie i zasypywanie dołów, lub sadzenie drzewek bez uprzedniego kopania dołów. Przywiązywanie drzewek do palików. Zabezpieczenie drzewek świeżo posadzonych.

Przygotowanie i rozsiewanie mieszanki nawozów mineralnych w ogrodzie owocowym. Wapnowanie roli w sadzie. Nawożenie nawozami organicznymi.

Jesienna uprawa roli w sadzie. Przygotowanie odpowiednich narzędzi i uprząży. Przekopywanie ręczne pasów ziemi w liniach drzew.

Zakładanie żywopłotów, przygotowanie ziemi, przygotowanie sadzonek, sadzenie.

Walka mechaniczna w ogrodach owocowych po opadnięciu liści. Zbieranie jajeczek pierścienicy, brudnicy nieparki, oprzędów białki rudnicy i niestrzępa głogowca. Zbieranie mumij owocowych. Opryskiwanie drzew i krzewów owocowych roztworem karbolineum sadowniczego. Okręcanie młodych drzew słomą, trzcina itp. w celu zabezpieczenia przed mrozem i zającami.

Sadzenie drzew przy drogach i osiedlach. Zabezpieczenie uszkodzeń i dalsza opieka.

W ogródku ozdobnym. Czyszczenie klombów i rabat z obumarłych roślin. Zasilanie kompostem, przekopywanie. Nawożenie trawników. Zbiór i przygotowanie roślin kwiatowych do przechowywania (georginie, pacioreczniki itp.). Zabezpieczenie na zimę bylin i kwiatów dwuletnich. Zabezpieczenie róż, krzewów, pnączy przed działaniem mrozów.

Higiena i utrzymywanie inwentarza żywego.

Utrzymywanie w czystości pomieszczeń i urządzeń: omiatanie, czyszczenie, mycie, bielenie i odkażanie.

Przewietrzanie pomieszczeń, utrzymywanie odpowiedniej temperatury, opatrywanie budynków, drzwi, okien, uszczelnianie szpar, pokrywanie ścian i sufitów materiałami izolacyjnymi od zimna.

Naprawy pomieszczeń i urządzeń. Ulepszanie pomieszczeń, budynków i urządzeń.

Usuwanie nawozu z budynków inwentarskich, konserwowanie na gnojowni, równanie, ubijanie, przesypywanie, utrzymywanie w porządku zbiornika na gnojówkę i przewodów do jej odprowadzania, albo utrzymywanie gnoju pod bydłem, uszczelnianie dna obory.

Przygotowanie słomy na ściółkę, cięcie słomy.

Normowanie dawek słomy na ściółkę, utrzymywanie czystości zwierząt i temperatury w budynkach inwentarskich.

Czyszczenie i mycie inwentarza żywego, przygotowywanie mydła oraz wody o odpowiedniej temperaturze, przygotowywanie i utrzymywanie w porządku zgrzebła, szczotek i ścierek. Niszczenie pasożytów zwierzęcych.

Rozmieszczenie inwentarza w budynkach. Budowa lub przeróbki okólników.

Kierowanie aktem kopulacyjnym. Dobór osobników.

Pomoc przy porodach. Przygotowanie i urządzenie odpowiedniego pomieszczenia. Stosowanie zabiegów porodowych i poporodowych. Odkażanie. Zapewnienie pomocy weterynaryjnej przy nieprawidłowych porodach.

Kastrowanie zwierząt (w razie potrzeby zapewnienie pomocy weterynarza), opieka po wykastrowaniu. Pielęgnowanie chorych zwierząt, szczepienie ochronne zapobiegawcze, zadawanie lekarstw, leczenie ran. Przygotowywanie środków do odkażania pomieszczeń, przemywanie i opatrywanie ran.

Żywienie inwentarza żywego.

Przygotowywanie i zadawanie wymierzonych ilości siana i koniczyny poszczególnym rodzajom inwentarza według ustalonych norm żywienia.

Przygotowywanie słomy, cięcie siewki, wymierzanie i dawkowanie słomy na paszę i ściólkę. Utrzymywanie stert (ochrona przed zamakaniem).

Przygotowywanie okopowych, zwózka do budynków. Zabezpieczenie przed zamarzaniem, mycie i płukanie, rozdrabnianie zbyt dużych i twardych okopowych, parowanie i gotowanie, obsługa parnika. Zadawanie wymierzonych ilości okopowych poszczególnym rodzajom zwierząt według norm żywienia.

Konserwowanie odpadków przemysłu rolnego — wywaru, pulpy, wycieków, dawkowanie i zadawanie (regionalnie).

Przygotowywanie pasz treściwych i ich mieszanek, wymierzanie i zadawanie poszczególnym sztukom według norm żywienia.

Pojenie inwentarza, przygotowywanie wody o odpowiedniej temperaturze i czystości. Pojenie przy studni i w budynkach. Podgrzewanie wody dla zwierząt chorych.

Ważenie inwentarza. Obliczanie wagi na podstawie pomiarów, obliczanie przyrostu lub ubytku wagi.

Żywienie na pastwisku, ustawianie zagród, przygotowywanie pastuszków, wiązanie krów, urządzenie wodopojów, ratowanie krów odętych. Paszenie świń, koni, owiec, kur itd. na pastwisku.

Pielegnowanie sezonowe pastwiska, rozrzucanie kretowisk, stałych odchodów zwierząt.

Przygotowanie kiszonek; zbieranie materiałów, przygotowanie urządzeń do kiszenia, układanie i prasowanie roślin do kiszenia, okrywanie przyzmi z kiszonką, wydobywanie i spisanie kiszonki.

Karmienie i wychów młodzieży: cieląt, źrebiąt, prosiąt, jagniąt.

Znakowanie przychówku, zapisywanie do ksiąg kontrolnych. Wychów i żywienie młodzieży, kontrola przyrostu, normowanie pasz, czyszczenie, zapewnienie ruchu.

Użytkowanie inwentarza żywego.

Dojenie krów: czynności przygotowawcze, zapewniające czystość doju. Cedzenie, chłodzenie i podgrzewanie, odwirowywanie mleka, składanie i rozkładanie oraz mycie wirówek, chłodzenie śmietany. Przygotowanie masła i twarogu na własne potrzeby. Kontrola udoju, zapisywanie codzienne, zestawianie miesięcznej wydajności mleka od poszczególnych krów. Badanie zawartości tłuszczu w mleku.

Gromadzenie lodu. Urządzenie lodowni.

Strzyżenie owiec — strzyża wiosenna i jesienna. Sposoby dokonywania strzyży, składanie runa. Zdejmowanie skór z owiec po zabiciu, suszenie skór.

Oprzęganie młodych koni, krów, buhajów, stopniowe oswojanie z uprzężą.

Prace przy drobiu.

Utrzymywanie w czystości kurnika i wewnętrznych urządzeń. Przyrządzanie i zadawanie pasz. Kontrola nieśności, znakowanie i przechowywanie jaj. Przygotowanie jaj do wylęgu, nasadzanie kwok, prowadzenie wylęgarki, wylęganie piskląt. Chów, żywienie i pojenie piskląt. Żywienie kurcząt.

Prace w gospodarstwie rybnym.

Naprawa grobel, ubijanie otworów krecich. Oczyszczanie stawów z szuwarów, zabezpieczenie stawów przed roztopami wiosennymi.

Zarybianie stawów, przenoszenie ryb z zimochowów do stawów odrostowych. Zakup narybku i kroczek. Utrzymywanie zdrowotności ryb. Ochrona przed rybami drapieżnymi i szkodnikami. Koszenie szuwarów stawowych pod wodą. Żywienie ryb.

Przygotowanie stawów do zimowania, oczyszczanie, koszenie roślin, szlamowanie zimochowów, spiętrzanie wody, przygotowanie sieci. Przygotowanie noszy rybackich i beczek do przewożenia ryb.

Pielęgnowanie stawów odrostowych po wyłowieniu ryb. Osuszanie, koszenie szuwarów, wapnowanie, podorywanie, szlamowanie stawów. Wycinanie przerebli w zimochowach. Budowa i urządzenie nowych stawów.

Prace w pasiece.

Naprawa uli. Wyrób węzy sztucznej. Przechowywanie ramek z miodem i woszczyną, przechowywanie miodu. Wystawianie uli ze stebnika. Czyszczenie uli zewnętrzne i wewnętrzne, podmiatanie uli, sprawdzanie pożywienia i siły rojów. Dodawanie matek rojom osieroconym. Podkarmianie rojów. Łączenie słabych rojów, względnie zmniejszanie gniazd. Nakładanie nadstawek na

czas miodobrania. Zabieranie miodu. Przeciwdziałanie w roje-
niu się pszczół. Tworzenie rojów sztucznych. Dodawanie matek
zapłodnionych, zmiana matek starych na młode. Hodowla ma-
tek. Usuwanie nadstawek. Wybieranie z uli nadmiaru miodu.
Tworzenie rojów sztucznych z dodaniem matek zapłodnionych
na pełną budowę. Zmiana matek. Zestawienie gniazd do zimowa-
nia rojów. Podkarmianie rojów słabszych. Zabezpieczenie przed
rabunkiem. Opatrzanie rojów na zimę. Umieszczenie rojów i prace
w stebniku. Przewietrzanie miodu i wosku — przetapianie wo-
szczyzny, oczyszczanie wosku z domieszek. Wyrób miodów pitnych.

ZAJĘCIA WARSZTATOWE

Poznanie narzędzi i przyborów do obróbki drewna: nóż, sie-
kiera, piła ciesielska, piła ramowa, świdry, dłuta, ośnik, strugi,
pilnik, młotek, obcęgi, kolec, metr, węgielnica, kobylnica ciesiel-
ska, warsztat stolarski, kamień do ostrzenia.

Poznanie właściwości i zastosowania różnych gatunków drze-
wa, np. sosny, świerku, dębu, olchy, brzozy, topoli lub innych,
zależnie od danej okolicy. Stosowanie materiałów drzewnych:
desek, łat, drzewa okrągłego, drzewa łupanego, zrzynów itp. Obli-
czanie ich objętości. Przygotowanie (przerzynanie, korowanie,
łupanie), przechowywanie i suszenie drzewa.

Ćwiczenia w prawidłowym używaniu podstawowych narzędzi
do obróbki drewna przy wyrobie i naprawianiu różnych przed-
miotów gospodarskiego i domowego użytku, np. grabi, trzon-
ków, ręcznych narzędzi rolniczych, kłonic, orczyków, kosisk,
drabin do wozów, żłobów, koryt, klatek dla królików, gniazd
zatrzaskowych, domków dla ptaków, domku dla psa, skrzyń
i okien inspektowych, uli ramowych itp.

Przy wykonywaniu wymienionych przedmiotów należy zapo-
znać z cięciem i łączeniem drewna, wygładzaniem, konserwo-
waniem, malowaniem (bejcowaniem) i innymi podobnymi czyn-
nościami.

Poznanie części składowych wozu i samodzielne przygotowy-
wanie i wprawianie prostszych części składowych z zastosowa-
niem odpowiedniego materiału.

Łatwe naprawy części budynków gospodarskich (drzwi, okien,
podłóg, przegród, ogrodzeń itp.).

Konserwowanie narzędzi i przyrządów: ostrzenie, czyszczenie, zapuszczanie pokostem, nastawianie, przechowywanie.

Konserwowanie przedmiotów drewnianych przez impregnowanie, malowanie farbą olejną, lakierem.

Sortowanie wikliny i wyrób koszy gospodarskich różnego kształtu i wielkości z wikliny niekorowanej.

Wyrób mat do inspektów, wycieraczek i uli słomianych.

Konserwowanie uprzęży końskiej i bydłowej; prostsze naprawy.

Reperowanie i szycie worków i płacht gospodarskich.

Gaszenie wapna, przygotowywanie zaprawy mularskiej i wapna do bielenia, reperacja tynków w budynkach gospodarskich i bielenie.

Prostsze roboty betonowe, przygotowanie betonu.

Cięcie żelaza, wybijanie i wiercenie otworów, łączenie przy pomocy nitów (obrace na beczki i wiadra), obrabianie przy pomocy pilnika.

Lutowanie (spawanie, łatanie otworów) sprzętów blaszanych.

Sporządzanie kitu zwykłego i ogrodniczego, cięcie szkła, szklenie okien.

PROWADZENIE GOSPODARSTWA

Prowadzenie dziennika (wiadomości o wszelkich wydarzeniach w gospodarstwie).

Prowadzenie ksiąg. Planowanie robót.

Organizowanie, prowadzenie i kontrola pracy.

Praktyka przy sprzedaży i zakupach.

ORGANIZACJA I PROWADZENIE GOSPODARSTW WIEJSKICH

4 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Zaznajomienie z podstawowymi czynnikami przyrodniczymi i ekonomicznymi, warunkującymi prowadzenie gospodarstwa rolnego.

Poznanie zasad organizowania i prowadzenia mniejszych gospodarstw rolnych.

MATERIAŁ NAUCZANIA

I. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1. ANALIZA GOSPODARSTWA SZKOLNEGO

A. Ogólna organizacja gospodarstwa.

Położenie. Wielkość. Warunki komunikacyjne. Warunki zbytu produktów. Obszary poszczególnych użytków. Rodzaj gleby. Rodzaje i ilość budynków, inwentarzy żywych i martwych, drzewostanów.

B. Szczegółowa organizacja gospodarstwa.

Działy i produkcje gospodarstwa; ich wzajemne ustosunkowanie.

a) *Produkcja roślinna.*

Gospodarstwo polowe. Warunki glebowe. Melioracje. Ogólna charakterystyka obsiewów — z uwzględnieniem miejscowego

plodozmianu. Dobór roślin uprawnych i ich odmian w dostosowaniu do warunków przyrodniczych i gospodarczych. Historia pól.

Preliminarz obsiewów wiosennych. Zaopatrzenie gospodarstwa w nasiona.

Uprawy mechaniczne. Ich kolejność. Zaopatrzenie gospodarstwa w sprzęty, narzędzia i maszyny rolnicze, oraz ich wykorzystanie.

Nawożenie. Nawozy własnej produkcji: obornik, gnojówka, komposty, kłoka, nawozy zielone itp. Nawozy pomocnicze. Zapotrzebowanie i stosowanie nawozów. Zaznajomienie z preliminarzem nawożenia wiosennego.

Siew, pielęgnowanie roślin i walka z chwastami.

Zbiory. Zestawienie zbiorów ziarna, słomy, siana, zieleniny, okopowych i in. Zestawienie przeciętnych i maksymalnych plonów z 1 ha. Zużytkowanie i zbyt.

Młocka, maszyny do młócenia oraz do czyszczenia ziarna.

Ląki i pastwiska. Ogólna charakterystyka. Melioracje. Pielęgnowanie, nawożenie. Zbiory. Sposób użytkowania pastwisk.

Ogród warzywny. Dobór jakościowy i ilościowy uprawianych warzyw. Plodozmian. Uprawa i nawożenie. Narzędzia ogrodnicze. Zbiór i przechowywanie. Zużytkowanie i zbyt.

Sad. Ilość i dobór drzew owocowych. Uprawa i nawożenie. Pielęgnowanie i walka ze szkodnikami. Zbiór i plony. Zużytkowanie i zbyt. Przechowywanie owoców.

Inne użytki. Wody, wiklina, las, torfowiska itp.

b) Produkcja zwierzęca.

Konie robocze, materiał hodowlany, remonty. Dobór ilościowy i jakościowy. Dawki karmowe w poszczególnych okresach. Kucie koni, sprzęt stajenny, uprząż. Regulamin i organizacja pracy w stajni.

Krowy mleczne, buhaje, cielęta, jałowizna, woły. Dobór ilościowy i jakościowy. Kierunek użytkowy obory. Mleczność krów (zestawienie z okresu kilkuletniego). Terminy cielenia. Użytkowanie robocze krów. Charakterystyka żywienia zimowego i letniego. Sprzęt oborowy. Regulamin i organizacja pracy w oborze. Zużytkowanie i zbyt produktów.

Trzoda. Dobór ilościowy i jakościowy. Kierunek użytkowania. Charakterystyka żywienia. Sprzęt chlewni. Regulamin i organizacja pracy w chlewni. Zużytkowanie i zbył trzody.

Owce. Dobór ilościowy i jakościowy. Kierunek użytkowania. Charakterystyka żywienia. Regulamin i organizacja pracy w owczarni. Zużytkowanie i zbył produktów.

Pszczoły, drób, ryby i inne gałęzie produkcji zwierzęcej.

Pasza. Roczne zużycie pasz. Pasze własnej produkcji i kupne.

Budynki inwentarskie. Dostosowanie budynków inwentarskich i ich wewnętrznych urządzeń do wymagań bezpieczeństwa, higieny i potrzeb gospodarczych.

Opieka weterynaryjna.

Współpraca z organizacjami hodowlanymi.

c) Gospodarstwo podwórzowe i magazyn.

Rozplanowanie podwórza. Rodzaje budynków: budynki inwentarskie, stodoła, śpichrz, piwnice, silosy, pomieszczenia na zaprzęgi, maszyny i narzędzia; dostosowanie ich do potrzeb gospodarstwa i bezpieczeństwa ogniowego. Brogi, sterty, stogi, kopce. Utrzymywanie i kontrola budynków i inwentarza martwego. Sposób przechowywania obornika. Kontrola zużycia słomy, pasz i innych zapasów. Regulamin i organizacja pracy w gospodarstwie podwórzowym

d) Gospodarstwo szkolne, jako całość.

Współzależność poszczególnych działów produkcji. Określenie kierunku gospodarstwa, jako wyniku warunków przyrodniczych, ekonomicznych i miejscowych. Dodatnie i ujemne cechy ustroju gospodarstwa szkolnego i ich przyczyny.

2. OPIS OBCYCH GOSPODARSTW

Zwiedzanie wybranych gospodarstw okolicznych.

Sporządzenie opisów zwiedzanych gospodarstw.

II. RACHUNKOWOŚĆ

Spis inwentarzy na początku roku (inwentura otwarcia). Podział inwentarzy według działów gospodarstwa rolnego; szaco-

wanie składników majątkowych, pojęcie strony czynnej i biernej, zobowiązania, jako kapitał obcy; obliczanie majątku czystego (kapitału); majątek czysty, jako kapitał własny właściciela.

Obroty kasowe. Przychody i rozchody; dokumenty kasowe, jako podstawa zapisów dla władz skarbowych; technika zapisywania obrotów kasowych i przydział ich na poszczególne działy gospodarstwa; miesięczne sumowanie obrotów, wyprowadzanie salda, sprawdzanie rzetelności zapisów; sporządzanie rocznych zestawień obrotów gotówkowych według działów gospodarstwa.

Obroty kredytowe. Podział obrotów kredytowych na należności (dłużnicy) i zobowiązania (wierzyciele); pojęcie dwustronności rachunku osobowego; zapisywanie wkładów oszczędnościowych i pożyczek; indywidualna kontrola każdego dłużnika i wierzyciela; wyprowadzenie sald; sporządzanie bilansu dłużników i wierzycieli.

Kontrola pasz. Technika zapisywania; notowania codzienne lub okresowe według norm żywienia; kontrola zużycia i zapasu pasz.

Kontrola produktów, wydawanych na utrzymanie rodziny. Technika zapisywania; zapisywanie codzienne lub okresowe na podstawie norm.

Kontrola udojów mleka. Technika zapisywania; zapisywanie codzienne lub okresowe na podstawie próbnych udojów. Analogicznie w stosunku do jaj itp.

Kontrola obrotów wewnętrznych. Obroty wewnętrzne produktami. Przydział przychodów i rozchodów produktów według poszczególnych działów gospodarstwa. Roczne zestawienie przychodów i rozchodów produktów według działów gospodarstwa. Szacowanie obrotów wewnętrznych.

Kontrola dni stołowania rodziny i służby. Technika zapisywania dniówek stołowania. Obliczanie kosztu dnia stołowania jednej osoby na podstawie rocznych zestawień kosztów prowadzenia gospodarstwa domowego. Obliczanie kosztów stołowania służby stałej.

Kontrola robocizny (sprzężaju, służby stałej i dniówkowej, rodziny i właściciela). Dziennik robót, roczne zestawienie robocizny, wycenianie jednej koniodniówki i robotnikodniówki; porównanie kosztów jednej koniodniówki i robotnikodniówki z ceną, pła-

coną za wynajem koni i płacą robotników dniówkowych. Wyliczenie kosztów robocizny, sprzężaju, służby stałej w poszczególnych działach gospodarstwa. Przydział kosztów pracy do poszczególnych działów gospodarstwa.

Spis inwentarzy na końcu roku (inwentura zamknięcia).

Obliczenie czystego majątku i porównanie go z majątkiem czystym z ubiegłego roku; porównanie kapitału obrotowego z roku bieżącego i poprzedniego.

Wyprowadzenie przyrostu majątku czystego (w poszczególnych działach i w całym gospodarstwie). Przyrost majątku czystego w stosunku do jego wartości poprzedniej, jako podstawa do obliczenia dochodu czystego; nakłady, poniesione w poszczególnych działach gospodarstwa, w przeliczeniu na jednostkę otrzymanego produktu. Porównanie kosztów własnych z cenami rynkowymi tych produktów. Rachunki, jako dowód dla władz skarbowych. Sporządzanie zeznań o dochodzie dla urzędów skarbowych na podstawie materiału rachunkowego.

III. URZĄDZENIE I PROWADZENIE GOSPODARSTWA

W s t ę p.

Znaczenie rolnictwa w życiu ekonomicznym Państwa. Wewnętrzne spożycie i wywóz zagraniczny artykułów rolnych. Udział rolnictwa w bilansie handlowym, majątku narodowym i dochodzie społecznym. Rola rolnictwa w obronie narodowej. Cechy gospodarstw różnej wielkości i ich znaczenie w życiu gospodarczym i społecznym. Ustrój rolny. Przeludnienie wsi. Naprawa ustroju rolnego; komasacja, parcelacja, likwidacja serwitutów i wspólnot, upełnorolnienie, niepodzielność gospodarstw, kolonizacja wewnętrzna, melioracje, regulowanie rzek. Działalność organów reformy rolnej i Państwowego Banku Rolnego.

Podstawy prawne gospodarki indywidualnej.

Ogólne pojęcie o nieruchomościach; ich podział. Własność, jej ograniczenia. Sposoby nabywania własności. Użytkowanie, prawa i obowiązki użytkującego. Dzierżawa, prawa i obowiązki stron. Pojęcie hipoteki, jej rodzaje, księgi hipoteczne, władze hipoteczne. Zastrzeżenia i ostrzeżenia. Pojęcie przywilejów i ich rodzaje.

Ogólne podstawy organizacji gospodarstw rolnych.

Gospodarstwo rolne, jako przedsiębiorstwo. Formy przedsiębiorstw: gospodarstwo własne, dzierżawa, pełnomocnictwo. Najwyższy trwały dochód, jako cel pracy rolnika-przedsiębiorcy, w zestawieniu z obowiązkami rolnika, jako obywatela.

Podstawowe czynniki wytwórczości rolniczej: przyroda, kapitał i praca. Przyroda i jej oddziaływanie na gospodarstwa rolne: położenie geograficzne, klimat, gleba. Kapitał. Rodzaje kapitałów w gospodarstwach rolnych: gruntowy, melioracyjny, plantacyj długotrwałych (drzewostany), budowlany, inwentarza żywego, inwentarza martwego, obiegowy (obrotowy), zapasy, gotówka. Rola poszczególnych kapitałów w gospodarstwie. Ogólne pojęcie o szacowaniu kapitałów. Koszty utrzymania kapitałów: oprocentowanie, zużycie (amortyzacja), koszty naprawy, ubezpieczenie, opodatkowanie. Szacowanie stopnia zużycia kapitałów. Ustosunkowanie kapitałów w gospodarstwie (przykładowo).

Praca: umysłowa i fizyczna. Rola człowieka w gospodarstwie rolnym, jako siły kierowniczej i wykonawczej. Kwalifikacje rolnika-gospodarza: ogólne i fachowe; jego wykształcenie, uzdolnienia, zamiłowania, uspołecznienie.

Ustosunkowanie czynników wytwórczych w gospodarstwach. Pojęcie gospodarstwa intensywnego i ekstensywnego. Intensywność kapitału i intensywność pracy; praca jako główny czynnik w intensyfikacji gospodarstw małorolnych.

Kierunki gospodarstw: jednostronne i wielostronne.

Warunki, uzależniające wybór kierunku gospodarstwa: a) przyrodnicze: klimat, gleba (z uwzględnieniem znaczenia melioracji); b) ekonomiczne: zapotrzebowanie i pojemność rynku zbytu, odległość od rynku zbytu, środki komunikacyjne, stosunki robotnicze, ceny, koniunktury; c) lokalne: obszar i wzajemny stosunek użytków rolnych, kształt rozłogów, stopień nasycenia własnymi siłami roboczymi, stan finansowy, rodzaj uzdolnień i zamiłowań gospodarza; d) społeczne: stosunki społeczne i gromadzkie, kultura otoczenia.

Przykłady i charakterystyka ważniejszych typów gospodarstw o różnych kierunkach.

Zasady organizacji i prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Wybór kierunku i organizacji poszczególnych produkcji i działów gospodarstwa, wzajemne ich ustosunkowanie i współzależność.

Kierunek. Wytyczne przy wyborze ogólnego kierunku gospodarstwa: właściwa ocena warunków, sklasyfikowanie gleb (z uwzględnieniem potrzeb melioracyjnych), podział na kompleksy glebowe, możliwości uprawy.

Gospodarstwo domowe. Zapotrzebowanie produktów z własnego gospodarstwa i kupnych na utrzymanie domu gospodarza. Kultura odżywiania ludności wiejskiej. Dobór jakościowy i ilościowy upraw polowych i ogrodowych na potrzeby domowe gospodarstwa.

Dział hodowlany. Znaczenie chowu inwentarza żywego w gospodarstwie wiejskim. Rodzaje i kierunki produkcji hodowlanych, podstawy do ich ustalania (ze szczególnym uwzględnieniem możliwości uprawy roślin pastewnych, produkcji z łąk i pastwisk oraz warunków zbytu). Czynniki, normujące opłacalność produkcji.

a) Konie. Dobór jakościowy koni w gospodarstwie; ilość według wskazań ogólnych. Zagadnienie nadmiaru koni w gospodarstwach wiejskich. Konie, jako materiał hodowlany. Wychów źrebiąt. Wychów koni remontowych w dostosowaniu do wymagań armii. Koszt wychowu. Koszt roczny utrzymania jednego konia roboczego przy różnych sposobach żywienia.

b) Bydło mleczne. Dobór jakościowy materiału hodowlanego. Żywienie letnie i zimowe. Dobór roślin pastewnych. Racjonalne użytkowanie pastwisk naturalnych. Powierzchnia upraw poszczególnych roślin do wyżywienia jednej sztuki dorosłej w różnych warunkach glebowych. Pasze treściwe i ich kalkulacje. Maksymalna ilość bydła w gospodarstwie. Minimalna ilość bydła do produkcji dostatecznej ilości obornika. Właściwy dobór ilościowy bydła w związku z opłacalnością produkcji.

Wychów młodzięży; woły, opasy; ich opłacalność.

c) Trzoda. Dobór jakościowy materiału hodowlanego. Chów macior i prosiąt; ich opłacalność. Tucz bekonowy i słoninowy.

Dobór i zapotrzebowanie karmy. Koszt produkcji jednego kg tuczu przy stosowaniu różnych pasz; porównanie opłacalności. Dobór ilościowy materiału hodowlanego. Trzoda, jako jedno z główniejszych źródeł wpływów gotówkowych w gospodarstwie małorolnym.

d) Owce. Znaczenie chowu owiec w gospodarstwie wiejskim i ogólnopaństwowym. Dobór jakościowy i ilościowy materiału hodowlanego. Dobór pasz. Kalkulacja opłacalności.

e) Drób. Dobór jakościowy i ilościowy materiału hodowlanego. Opłacalność produkcji różnych rodzajów drobiu. Produkcja jaj.

f) Pszczoły. Warunki produkcji. Zapotrzebowanie i dobór roślin miododajnych. Opłacalność produkcji.

g) Ryby. Warunki produkcji z uwzględnieniem wykorzystania nieużytków. Żywienie sztuczne i opłacalność produkcji.

h) Inne działy produkcji hodowlanej.

Rejonizacja produkcji hodowlanej. Wiadomości o przepisach prawno-weterynaryjnych. Ustawa o państwowym nadzorze nad buhajami. Koła kontroli obór. Związki hodowlane.

Gospodarstwo polowe. Możliwości uprawy. Preliminarz obsiewów na pokrycie wewnętrznych potrzeb gospodarstwa. Preliminarz reszty obsiewów w związku z obranym kierunkiem i opłacalnością: rośliny zbożowe, okopowe, strączkowe, pastewne, przemysłowe. Procentowy stosunek poszczególnych grup ziemiopłodów. Poplony i międzyplony. Dobór odmian. Rejonizacja produkcji roślinnej. Uprawa mechaniczna. Nawożenie. Zagadnienie opłacalności poszczególnych nawozów pomocniczych. Ustalanie kolejności siewów i nawożenia. Zasady układania zmianowań. Zmianowanie dowolne i płodozmian stały. Przykłady różnych płodozmianów: czteropolówka, trójpolówka intensywna i inne. Płodozmian pastewny. Zalety i wady płodozmianu stałego i zmianowania dowolnego.

Łąki i pastwiska. Znaczenie ich w gospodarstwie. Organizacja gospodarki łąkowej: melioracje, nawożenie, podsiewanie, uprawa. Racjonalne użytkowanie pastwiska. Wpływ obszaru i wartości użytkowej łąk i pastwisk na gospodarke polową.

Sad i warzywa. Znaczenie i korzyści ogrodu w gospodarstwie wiejskim. Organizacja sadu i warzywnika: a) na własne potrze-

by, b) w celach handlowych; obszar powierzchni i dobór odmian drzew owocowych oraz warzyw. Uprawa i nawożenie. Opłacalność produkcji. Rejonizacja produkcji sadowniczej.

Sady polowe i wpływ ich na ogólną organizację i kierunek gospodarstwa.

Budynki. Dostosowanie ilości i rozmiarów budynków do istotnych potrzeb i możliwości gospodarstwa. Dopuszczalna wielkość kapitału budowlanego w gospodarstwach. Zasady celowości i oszczędności w budynkach. Wymiary budynków i wewnętrznych urządzeń. Materiały budowlane i celowość ich użycia w budynkach gospodarskich. Rozmieszczenie budynków. Bezpieczeństwo ogniowe. Przepisy prawne. Gnojownia i zbiornik na gnojówkę, ustępy, śmietniki, pomieszczenia na komposty. Studnie. Przepisy sanitarne. Ład i porządek w obejściu gospodarskim. Estetyka zagrody wiejskiej.

Inwentarz martwy. Dobór sprzętów, narzędzi i maszyn rolniczych w dostosowaniu do potrzeb i możliwości gospodarstwa. Granice opłacalności droższych maszyn i narzędzi rolniczych na podstawie obliczeń. Maksymalna ich wydajność w gospodarstwach pojedynczych i zrzeszonych. Spółki maszynowe. Utrzymywanie inwentarza martwego.

Kapitał obiegowy (zapasy i gotówka); jego znaczenie i wpływ na bieg i dochodowość gospodarstwa. Wysokość zapotrzebowania kapitału obiegowego w gospodarstwach różnej wielkości (przykłady).

Zapasy. Produkty na własne spożycie domu i gospodarstwa oraz na sprzedaż. Sposoby ich przechowywania i ochrona przed zepsuciem w śpichrzach, stodołach, przechowalniach, stertach, stogach itp. Racjonalne dysponowanie słomą, paszami, okopowymi itd. Preliminarz obrotów zapasami.

Praca i jej organizacja. a) Uwagi ogólne. Rodzaje prac w gospodarstwie rolnym: robocizna własna i najemna, sprzężaj, motory mechaniczne. Zapotrzebowanie pracy ludzkiej i sprzężajnej przy wykonywaniu poszczególnych czynności gospodarskich z zastosowaniem odpowiednich narzędzi i maszyn. Warunki, wpływające na wydajność pracy: odległość pól od zabudowań, figura pól, dojazdy, stan dróg, rozstawienie budynków itp.

b) Praca ludzka. Zapotrzebowanie pracy ręcznej w gospodar-

stwie w poszczególnych okresach. Zatrudnienie i właściwe wyzyskanie własnych rąk roboczych. Służba stała. Czeladź i ordynariusze. Najem. Praca dniówkowa i akordowa. Sposoby wynagradzania robotników: w gotówce i w naturze. Ochrona i bezpieczeństwo pracy.

c) Sprzężaj. Zapotrzebowanie dni pracy koni w poszczególnych okresach. Koszt jednego dnia pracy w gospodarstwach różnej wielkości. Dobór ilościowy koni na podstawie ściślejszych wyliczeń. Pokrycie sezonowego braku sił sprzężajnych: dokupno i donajem koni, oprzęganie młodzieży. Oszczędzanie sprzężaju do celów lokomocji. Woły. Krowy, jako sprzężaj, zasady celowego ich stosowania.

Pojazdy mechaniczne, jako czynnik ograniczenia sił sprzężajnych.

Zasady zwiększania wydajności pracy w gospodarstwie. Podział pracy między domowników: rozkład robót stałych i sezonowych; ściśle przestrzeganie terminów ich wykonania; ład i porządek; dobry przykład gospodarza. Umiejętność dysponowania robotami: właściwa kolejność robót, koncentracja pracy, terminowość wykonania; racjonalne stosowanie maszyn i narzędzi rolniczych oraz właściwe ich utrzymywanie. Zagadnienia motoryzacji i elektryfikacji wsi i gospodarstw wiejskich.

Wpływy gotówkowe z gospodarstwa: ze sprzedaży produktów, inwentarzy i z innych źródeł. — Inne źródła dochodów gospodarza: chałupnictwo, szarwarki, furmanki, dostawy itp.

Wydatki gotówkowe gospodarstwa. Nakłady inwestycyjne, ich celowość i środki pokrycia. Wydatki bieżące; charakterystyka poszczególnych kategorii wydatków. Podatki państwowe i samorządowe, ich wysokość i podstawy wymiaru. Zeznania podatkowe. Asekuracje: przymusowe i dobrowolne od ognia i gradu. Deklaracje ubezpieczeniowe. Wysokość stawek asekuracyjnych. Terminy płatności. Spłata długów i procentów.

Preliminowanie wpływów i wydatków gotówkowych gospodarstwa.

Dochód z gospodarstwa. Różnica między dochodem a wynikiem pieniężnym. Dopuszczalna wysokość dysponowania wpływami gotówkowymi z gospodarstwa na cele osobiste gospodarza i jego rodziny. Skala życia. Minimum egzystencji. Za-

spakajanie kulturalnych potrzeb w dostosowaniu do stanu posiadania.

Kredyt, oszczędności i wkłady; rodzaje kredytów: długoterminowy, hipoteczny, krótkoterminowy. Stopa procentowa. Zasady obliczania najwyższego dopuszczalnego obciążenia kredytami i innymi splatami gospodarstwa. Przykłady dopuszczalnego korzystania z kredytu krótkoterminowego. Rewersy, kwity. Zasadnicze wiadomości o wekslach. Lokowanie oszczędności, rachunek otwarty, rachunek czekowy, książeczki oszczędnościowe. Instytucje kredytowe i oszczędnościowe: banki (państwowe i prywatne), P. K. O., K. K. O., kasy gminne, kasy spółdzielcze. Działalność i organizacja kas Stefczyka (życiorysy Stefczyka i ks. Wawrzyniaka).

Sprzedaż i kupno. Wymagania rynku miejscowego, krajowego, zagranicznego. Standaryzacja i rejonizacja produkcji. Przetwórstwo domowe i spółdzielcze. Ceny i koniunktury. Kształtowanie się cen. Prawo podaży i popytu. Pośrednictwo. Spółdzielnie rolniczo-handlowe. Spółdzielnie mleczarskie. Bekoniarnie. Targowiska, kasy targowe. Polityka cen. Ingerencja Państwa. Giełda. Źródła informacyjne: notowania giełdowe, komunikaty radiowe, cenniki i inne. Organizacja zbytu i kupna w gospodarstwie.

IV. REORGANIZACJA GOSPODARSTWA

Krytyka i planowanie reorganizacji wybranych gospodarstw (zadania do samodzielnego przerobienia przez uczniów).

Zestawienie wiadomości o reorganizowanym gospodarstwie.

Zestawienie wiadomości o warunkach, w jakich to gospodarstwo się znajduje.

Zaprojektowanie reorganizacji.

ROLNICTWO

3 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Poznanie środowiska, życia i wymagań roślin uprawnych polowych, łąkowych i pastwiskowych oraz nabycie wiadomości, dotyczących ich doboru, uprawy, ochrony i użytkowania.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Z i m a.

Ziarno zbożowe. Jego znaczenie, jako jednego z najważniejszych produktów pracy rolnika oraz jednego z podstawowych środków odżywczych.

Młocka. Sposoby jej wykonania; cepy ręczne, młocarnie (sztyftowe, cepowe; ręczne, maneżowe, motorowe). Dobór młocarni dla drobnego gospodarstwa, jej budowa i praca. Kierat (maneż), jego budowa i zastosowanie. Ustawienie młocarni i kieratu. Przystawka. Podstawowe pojęcia o ruchu, prędkości, sile, pracy i energii. Przenoszenie siły. Tarcie. Wydajność pracy przy młocce ręcznej i maszynowej. Koszt młocki 1 q ziarna; dobór sposobu jej wykonania w różnych warunkach. Organizacja pracy przy młocce. Bezpieczeństwo pracy.

Czyszczenie i sortowanie ziarna. Kolejne etapy czyszczenia ziarna. Zasady przesiewania i przewiewania. Narzędzia i maszyny do czyszczenia i sortowania ziarna, ich budowa i działanie; sita, wialnia, młynek wietrzny, trier i zmijka. Pojęcie o ciężarze gatunkowym. Pojęcie siły odśrodkowej. Bezwładność. Ziarno handlowe i siewne. Cechy dobrego ziarna handlowego. Poznanie

ciężaru hektolitra różnych rodzajów i gatunków ziarn. Waga w gospodarstwie, jej rodzaje. Wymagania i normy standardowe. Przechowywanie ziarna. Oddychanie i samozagrzewanie się ziarna. Dosuszanie ziarna.

Warunki kiełkowania nasion. Cechy dobrego ziarna siewnego. Zdolność i energia kiełkowania, wartość użytkowa, kupno nasion, kontrola nasion przed siewem. Stacje oceny nasion.

Przeprowadzenie próby kiełkowania nasion, przygotowanych do siewu w gospodarstwie szkolnym, obliczenie ich wartości użytkowej.

P r z e d w i o ś n i e.

Gleba, jako warsztat pracy rolnika i naturalne podłoże rozwoju roślin. Skład mechaniczny gleby, części szkieletowe i pyłowe. Zapoznanie się ze składem mechanicznym gleby przy pomocy prostego szlamowania lub sit.

Powstawanie gleb. Typowe skały glebotwórcze ziem polskich: granity, piaskowce, wapienie. Podstawowe wiadomości o minerałach, stanowiących tworzywa gleb. Wietrzenie skał. Czynniki powodujące wietrzenie: atmosferyczne, mróz, rozszerzalność ciał, działanie wód i wiatrów, czynniki chemiczne. Pierwiastki chemiczne o większym znaczeniu w życiu roślin; czynniki biologiczne; współdziałanie świata roślinnego i zwierzęcego w tworzeniu się gleby. Gleby powstałe na miejscu i naniesione. Pochodzenie gleby miejscowego regionu, określanie sposobu jej powstawania. Poznanie warstw gleby (na przykładzie gleby miejscowej); gleba właściwa, podglebie, podłoże.

Charakterystyka najbardziej typowych gleb ze specjalnym uwzględnieniem miejscowych: krzemianowe — piaski, gliny, bielice, lössy, mady; próchnicowe — czarnoziemy, czarne ziemie; torfy; wapniowcowe — rędziny (browiny) itp.

Struktura gleby: luźna, spoista i gruzełkowata. Znaczenie struktury gruzełkowatej. Pojęcie gleby ciężkiej i lekkiej. Porowatość gleby w zależności od jej składu mechanicznego i budowy.

Gleba jako magazyn wody i pokarmów mineralnych. Ruchy wody w glebie. Przyczepność wody, nasycanie gleby wodą. Spoistość cząstek w glebie wilgotnej. Podsiąkanie wody w przestworach włoskowatych w glebie w różnych warunkach. Zbiorowa

powierzchnia ziarn, jako czynnik warunkujący sprawność gleby. Przenoszenie pokarmów mineralnych przez wodę. Bielicujące działanie wody, warunki bielicowania. Zdolność zatrzymywania wody przez różne rodzaje gleb. Wpływ struktury gleby na zatrzymanie wody. Gromadzenie się wody i rozpuszczalnych związków mineralnych w różnych warstwach gleby. Woda zastoju (zaobserwowanie poziomu wody w naczyniach połączonych).

Współzależność między wodą a powietrzem w glebie. Znaczenie powietrza w glebie pod względem fizycznym i biochemicznym.

Cele mechanicznej uprawy roli, dążenie do utrzymania wilgoci i odpowiedniej struktury.

Warunki zimowania ozimin. Wyprzenie, wymoknięcie, wymarzenie, ich przyczyny, przeciwdziałanie.

W i o s n a.

Wiosenne prace na roli. Włóka, jej budowa i zastosowanie. Bronowanie. Brona, jej budowa i zastosowanie; rodzaje bron. Wpływ brony na ogrzewanie roli (wschodzenie chwastów).

Wałowanie roli, znaczenie i zastosowanie. Wał gładki i pierścieniowy.

Drapaczowanie. Drapacze o sztywnych łapach. Kultywator, jego budowa i zastosowanie.

Siew. Pionowe i poziome rozmieszczenie ziarn w glebie, głębokość przykrycia. Siew ręczny i maszynowy. Siewnik, jego budowa i działanie, różne sposoby siewu przy pomocy siewnika. Nastawienie siewnika, jego obsługa i konserwowanie.

Czas siewu i wymagania glebowe pszenicy jarej, owsa, jęczmienia, bobiku, grochu, mieszanek itp.

Siew koniczyny, seradeli, lucerny.

Stosowanie nawozów pomocniczych. Pojęcie zasobności i żyzności gleby. Wymagania pokarmowe roślin uprawnych. Braki pokarmowe gleby i konieczność ich uzupełniania. Prawo minimum. Nawozy pomocnicze: azotowe, potasowe, fosforowe, wapniowe; nawozy o jednym i wielu składnikach pokarmowych. Opis najważniejszych nawozów pomocniczych ze szczególnym uwzględnieniem odpowiednich dla miejscowych gleb.

Nawożenie pod jarzyny i motylkowe. Wiosenne nawożenie ozimin.

Uprawa okopowych (ziemniaki, buraki, brukiew, marchew, kapusta pastewna). Dobór gleby, przygotowanie roli, wymagania pokarmowe, nawożenie przedwstępne; dobór nasienia, względnie sadzeniaków; siew, względnie sadzenie; zabiegi posiewne.

Konieczność pielęgnowania roślin uprawnych. Stworzenie najlepszych warunków rozwoju. Walka z chwastami: mechaniczna i chemiczna.

Walka z zaskorupianiem się roli. Bronowanie pszenicy, koni-
czy, lucerników, łąk i pastwisk. Wałowanie ozimin.

Narzędzia, używane do pielęgnowania roślin, i wpływ ich stosowania na glebę i rośliny.

Poprawianie gleb wadliwych, użytkowywanie nieużytków. Rodzaje gleb wadliwych: gleby zbyt wilgotne, zbyt suche, kamieniste. Melioracje, jako sposób regulowania ilości wody i powietrza w glebie. Rowy otwarte, ich budowa i utrzymywanie. Osuszanie pól drenami zamkniętymi. Plan melioracyjny, umowa z firmą, zarys techniki wykonania, możliwości finansowe drobnego rolnika, zależność stosunków wilgotnościowych gospodarstwa od przeprowadzenia podstawowych melioracji; spółki wodne. Gospodarskie sposoby odprowadzania wody.

Melioracja gruntów torfowych. Odwadnianie dla celów uprawowych i eksploatacyjnych. Racjonalna eksploatacja torfowisk.

Nawadnianie łąk i pastwisk. Cele i korzyści. Ilość i jakość potrzebnej wody. Systemy nawadniania.

Zakładanie stawów.

Konserwacja urządzeń wodno-melioracyjnych.

Ustalenie piasków lotnych. Karczowanie pni. Usuwanie kamieni. Równanie powierzchni.

Zalesianie nieużytków: dobór drzew, przygotowanie sadzonek, pora i sposoby sadzenia. Pomoc Państwa przy zalesianiu nieużytków.

L a t o.

Łąka i pastwisko, jako naturalne zbiorowisko roślin pastewnych. Zależność doboru roślin od poziomu wód gruntowych. Kwasowość gleby. Trawy szlachetne i kwaśne, wysokie i podszyw-

kowe, rośliny motylkowe, zioła aromatyczne. Chwasty łąkowe i pastwiskowe. Rozpatrzenie budowy zewnętrznej najważniejszych roślin łąkowych i pastwiskowych. Poznanie roślinności łąki szkolnej.

Pielęgnowanie łąk i pastwisk. Utrzymywanie powierzchni w stanie równym i czystym. Tępienie szkodników zwierzęcych i chwastów. Bronowanie, wałowanie, podsiew. Wpływ nawożenia. Oznaczanie potrzeb nawozowych. Wybór nawozów, normowanie dawek, czas i sposoby nawożenia.

Odnawianie łąk i pastwisk. Ustalanie przyczyn złego stanu porostu. Środki i sposoby, zmierzające do usunięcia starej roślinności; przygotowanie roli pod zasiew nowy.

Sianokosy. Kosa, jej przygotowanie i użycie. Pora sprzętu. Koszenie i sposoby suszenia (kozły, ostwie itp.). Wożenie i przechowywanie siana. Wysokość plonów. Samozagrzewanie się siana (oddychanie śródkomórkowe). Siano brunatne. Zwózka. Przechowywanie siana i koniczyny.

Użytkowanie pastwisk. Zabiegi pielęgnacyjne, związane z użytkowaniem. Podział pastwiska. Wypasanie działek. Palikowanie krów. Rozrzucanie, ewentualnie usuwanie odchodów. Wykaszenie.

Kłoszenie się i kwitnienie zbóż. Budowa kłosa (kwiatostanu) i kwiatu, warunki dobrego zapylania.

Dziedziczenie cech rodzicielskich. Krzyżowanie. Naturalne i sztuczne drogi powstawania odmian roślin.

Opis zbóż, zalecanych w rejonie szkoły. Zapoznanie się z odmianami zbóż, zalecanych dla danego rejonu, poznanie ich zewnętrznej budowy.

Choroby i szkodniki zbóż. Rozpoznawanie ważniejszych chorób i szkodników. Sposoby ich zwalczania. Stacje ochrony roślin.

Dojrzewanie zbóż. Okresy dojrzewania. Pora i sposoby sprzętu. Koszenie i żęcie sierpem. Żniwiarka, jej budowa i działanie, wydajność pracy, obliczanie kosztów. Dosuszanie i przechowywanie zbóż w budynkach i stertach.

Wóz gospodarski. Części składowe. Materiały. Obsługa. Normalizacja wozów. Zaprzęg i uprząż. Siły, działające w czasie ruchu wozu. Tarcie. Środek ciężkości. Racjonalne wykorzystanie siły pociągowej.

Źródła azotowe w gospodarstwie: obornik, gnojówka, atmo-

sfera, rośliny motylkowe. Rozpatrzenie budowy zewnętrznej, korzeni roślin motylkowych oraz brodawek, wytworzonych przez bakterie azotobiorcze. Zjawisko symbiozy. Uprawa poplonów i międzyplonów.

Podorywka, jej znaczenie i wykończenie. Dobór pługa. Drapaczowanie ściernisk.

Wczesna jesień.

Obornik. Jego skład; odchody stałe i płynne, ściółka i jej rodzaje. Porównanie wartości obornika z nawozami pomocniczymi. Dojrzewanie obornika, bakterie i ich rozwój, rozkład materii organicznej, nitryfikacja i denitryfikacja. Sposoby racjonalnego przechowywania obornika. Zastosowanie obornika, wielkość i częstość dawek pod poszczególne rośliny. Następce działanie obornika. Rozmieszczenie obornika w polu, roztrząsanie, przyoranie.

Uzupełnienie wiadomości o uprawie roślin.

Uprawa ozimin (żyta, pszenicy, jęczmienia ozimego, rzepaku, wyki ozimej). Budowa systemu korzeniowego i zdolność pobierania pokarmów. Wymagania glebowe i stanowisko. Klasyfikacja gleb według norm urzędowych. Próba klasyfikowania gleb w gospodarstwie szkolnym.

Uprawa roli pod oziminy. Pług, jego budowa i części robocze. Rodzaje pługów i ich zastosowanie. Orka, jej głębokość, rozplanowanie i wykonanie. Odleżenie się roli, wałowanie podpowierzchniowe, wał Campbella.

Wymagania nawozowe ozimin. Statyka nawozowa. Użycie nawozów pomocniczych (dawkowanie) pod oziminy. Mieszanie nawozów; ich kupno; kontrola składu chemicznego nawozów pomocniczych.

Siew ozimin. Kalkulacja opłacalności siewnika, spółki maszynowe. Znaczenie częstej zmiany ziarna siewnego. Zaprawianie pszenicy.

Uprawa roślin strączkowych; groch, peluszką, soja, łubin, bobik. Ich wymagania glebowe i nawozowe.

Uprawa roślin przemysłowych. Rośliny oleiste: rzepak, rzepik,

mak i inne. Znaczenie. Zasadnicze wymagania i ogólne wiadomości o uprawie.

Uprawa roślin włóknistych; len, konopie. Wymagania glebowe i klimatyczne, stanowisko, nawożenie, siew, pielęgnowanie, sprzęt, przetwarzanie na włókno. Znaczenie i opłacalność roślin włóknistych. Znaczenie przemysłu domowego.

J e s i e ń.

Uzupełnienie wiadomości o uprawie okopowych. Dojrzewanie ziemniaków. Sprzęt ręczny i maszynowy. Kopaczka, jej budowa i działanie. Zawartość bulw ziemniaczanych. Plon skrobi z 1 ha; porównanie z plonem skrobi żyta. Określenie zawartości skrobi w ziemniakach przy pomocy wagi Reimanna. Przemysł ziemniaczany. Choroby ziemniaków. Dobór odmian odpornych na choroby.

Buraki pastewne i cukrowe. Związki, znajdujące się w korzeniach. Ogólne wiadomości o wyrobie cukru. Sprzęt i przechowywanie buraków.

Marchew, cykoria, brukiew. Uzupełnienie wiadomości o uprawie, nawożeniu itp.

Produkcja nasion roślin okopowych, znaczenie okopowych w gospodarstwie rolnym.

Uprawa roślin pastewnych (koniczyna, lucerna, wyka, koński zab, kukurydza i inne). Wymagania, okresy wegetacyjne, pora i sposób użytkowania, obliczenie potrzebnej powierzchni w gospodarstwie.

Uprawa tytoniu. Uprawa chmielu.

Wiklina koszykarska. Najważniejsze jej rodzaje i odmiany, nadające się do koszykarstwa. Zasadnicze wiadomości o wymaganiach i uprawie wikliny. Sprzęt i użytkowanie wikliny. Opłacalność produkcji. Najwłaściwsze tereny do produkcji wikliny.

Znaczenie lasu w gospodarstwie narodowym i indywidualnym.

Ochrona lasów. Najważniejsze rodzaje drzew leśnych: sosna, świerk, dąb, olcha, brzoza, buk. Ich właściwe siedlisko, wiek zrębu, wydajność. Główne użytki. Eksport drzewa.

Budownictwo w zakresie produkcji roślinnej.

Rodzaje budynków, konstrukcja, dobór materiałów. Zabezpieczenie od wilgoci. Zabezpieczenie od ognia.

OGRODNICTWO

3 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Poznanie środowiska, życia i wymagań roślin ogrodowych oraz nabycie wiadomości, dotyczących ich doboru, uprawy, ochrony i użytkowania.

Rozbudzenie zainteresowań estetycznych.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Z i m a.

PRACE W OGRODZIE WARZYWNYM I OWOCOWYM

Zimowy sen roślin zielnych i drzewiastych. Warzywa zimujące w gruncie. Całkowite i częściowe wymarzenie roślin. Temperatura gleby i powietrza. Termometr. Wpływ raptownych zmian temperatury (zamarzanie i odmarzanie). Działanie promieni słonecznych, znaczenie barwy roślin. Zgorzeli u drzew owocowych i ozdobnych. Zabezpieczenie roślin zielnych i drzewiastych przed działaniem mrozu. Materiały izolacyjne, używane do zabezpieczania roślin.

Kontrolowanie warzyw w kopcach, piwnicach, przechowalniach, regulowanie temperatury, przewietrzanie. Warzywa zimujące w gruncie pod lekkim pokryciem.

Kontrolowanie owoców, przechowywanych w piwnicach i przechowalniach, regulowanie temperatury, przewietrzanie. Skład owoców i warzyw. Udział drobnoustrojów w procesach gnilnych.

Warunki, w jakich rozwijają się procesy gnilne. Usuwanie nadpsutych owoców i warzyw.

Przygotowanie nasion roślin warzywnych i kwiatowych do siewu. Młocka, czyszczenie, przebieranie ręczne nasion. Narzędzia do czyszczenia nasion. Strąkowiec grochowy i bobowy, sposoby zwalczania. Przechowywanie nasion. Źródła nabywania nasion roślin warzywnych i kwiatowych. Sprawdzanie siły i energii kiełkowania. Znaczenie ciepła, wilgoci i światła przy kiełkowaniu nasion.

Morfologiczna budowa roślin dwu i jednoliściennych. Części składowe nasion. Części składowe i rozwój zarodka. Rola liścieni i bielma w nasieniu roślin dwu i jednoliściennych. Rozwój korzeni i łodyg. Korzenie i łodygi roślin dwuliściennych i jednoliściennych, ich rozwój, rodzaje i budowa. Włośniki korzeniowe. Liście, ich budowa i rodzaje.

Warunki rozwoju roślin. Skład chemiczny roślin. Sucha masa. Woda w roślinie. Czynniki niezbędne do rozwoju roślin: powietrze (jego skład), woda, pokarmy mineralne, temperatura, światło. Opady atmosferyczne. Ilość opadów w ciągu roku i w poszczególnych porach roku. Pobieranie wody i pokarmów mineralnych, składniki pokarmowe gleby, ich przenikanie do korzeni, pojęcie zasobności i żyzności gleby. Pobieranie azotu przez rośliny zielone, znaczenie roślin motylkowych. Przyswajanie dwutlenku węgla, warunki przyswajania. Tworzywa organiczne. Krążenie pokarmów w roślinie. Parowanie wody przez roślinę, jego zależność od zbiorowej powierzchni liści i otoczenia. Oddychanie roślin. Ogólne wiadomości o pobieraniu pokarmów i oddychaniu roślin niezielonych. Pojęcie pasożytnictwa, symbiozy i roztoczowania. Znaczenie światła w życiu rośliny.

Rośliny jednoroczne, dwuletnie, wieloletnie; ich życie i rozwój.

Naturalne (generatywne) i rastowe (wegetatywne) rozmnażanie roślin: nasiona, sadzonki drzewne i zielne, szczepienie i oczkowanie, kłącza, cebule, bulwy.

Inspekty. Części składowe inspektu. Budowa skrzyń inspektowych. Materiały, niezbędne do założenia inspektu (nawóz, liście, słoma, ziemia inspektowa, piasek). Wybór i przygotowanie terenu, nachylenie, osłony, przykrycie materiałem izolacyjnym przed zamrożeniem. Pora zakładania; inspekty ciepłe i zimne. Technika

zakładania inspektów. Siew, przygotowanie rozsady roślin warzywnych i kwiatowych.

Wyzyskanie opróżnionych inspektów pod uprawę warzyw. Warzywa uprawiane w inspektach: rzodkiewka, sałata, ogórki, koperek, szpinak.

Technika prowadzenia inspektu — zabiegi pielęgnacyjne.

Formowanie i przerzedzanie drzew i krzewów owocowych. Cięcie i formowanie koron drzewek i krzewów po posadzeniu w sadzie. Przerzedzanie i formowanie drzew i krzewów starszych.

Zasady walki z chorobami i szkodnikami roślin. Przyczyny, powodujące choroby roślin. Ogólne wiadomości o sposobach rozmnażania się grzybów, pasożytujących na roślinach. Ogólne wiadomości o budowie, rozwoju i sposobach odżywiania się owadów.

Czyszczenie pni i konarów drzew z porostów. Zbieranie i niszczenie jajeczek, oprzędów z gąsienicami, mumij owocowych.

Narzędzia i przyrządy, stosowane w walce mechanicznej ze szkodnikami i chorobami drzew i krzewów. Znaczenie ptaków pożytecznych w ogrodzie. Ochrona ptaków: budowa i zawieszanie gniazd, podkarmianie ptaków, pozostających na zimę.

Najważniejsze środki do zwalczania chorób i szkodników roślin. Przyrządzanie cieczy grzybobójczych i owadobójczych. Narzędzia i przyrządy do rozpylania. Technika zraszania drzew i krzewów owocowych i ozdobnych oraz roślin zielnych.

ROSLINY OZDOBNE W MIESZKANIACH

Zasady podlewania roślin pokojowych, przygotowanie wody. Zasilanie roślin doniczkowych.

Rozmnażanie. Przesadzanie. Przygotowanie ziemi do przesadzania roślin pokojowych. Doniczki i kubły.

Walka z chorobami i szkodnikami.

Rozmieszczenie roślin w mieszkaniach. Dobór roślin ozdobnych.

Kwiat. Podstawowe wiadomości o budowie. Części składowe. Kwiatostany.

W i o s n a.

PRACE W OGRODZIE WARZYWNYM

Podstawowe wiadomości o glebie. Skład mechaniczny, warstwy gleby. Podstawowe rodzaje gleb, ze szczególnym uwzględnieniem gleb miejscowego rejonu.

Wybór terenu pod rozsadnik. Przygotowanie rozsadnika na gruncie, uprawa i nawożenie, dobór narzędzi do uprawy. Obliczenie powierzchni rozsadnika i ilości potrzebnych nasion. Przygotowanie zagonów.

Siew na rozsadniku. Gęstość siewu, siew rzutowy i rzędowy (ręczny). Zalety i wady siewu rzutowego i rzędowego. Głębokość i sposoby przykrywania nasion.

Pielegnowanie roślin na rozsadniku. Walka ze szkodnikami (pchełka ziemna, krety). Zabezpieczenie rozsad przed przymrozkami.

Wybór terenu pod warzywnik (osłony, wystawa, wilgotność gleby, stopień zachwaszczenia, naturalna żyzność gleby). Sporządzenie planu ogrodu warzywnego na potrzeby rodziny. Przeniesienie planu na grunt.

Wiosenna uprawa i nawożenie roli pod warzywa. Narzędzia ręczne i konne do uprawy roli w ogrodach warzywnych, ich stosowanie. Wiosenne nawożenie warzyw nawozami organicznymi i mineralnymi. Nawożenie indywidualne. Dawki nawozów organicznych i mineralnych. Przygotowanie mieszanek nawozów mineralnych. Wysiewanie i przykrywanie.

Systemy uprawy warzyw, uprawa płaska, redlinowa, zagonowa. Zalety i wady poszczególnych systemów uprawy.

Płodozmian w ogrodzie warzywnym. Zmianowanie dowolne i stałe. Przykłady zmianowań. Czynniki, wpływające na wybór zmianowania.

Siew i sadzenie roślin warzywnych. Obliczanie potrzebnej ilości nasion lub rozsady (w stosunku do powierzchni 1 ara). Czas siewu, głębokość przykrycia, siew rzutowy, kupkowy i rzędowy. Siewniki jednorzędowe, wielorzędowe, odpowiednie do siewu warzyw. Siew ręczny. Czynniki, wpływające na wybór sposobu siewu.

Posiewne zabiegi pielęgnacyjne. Podlewanie, zruszanie roli, niszczenie chwastów, przerywanie, obsypywanie. Dobór narzędzi.

Zabiegi pielęgnacyjne przy truskawkach i poziomkach: zruszanie roli, walka z chwastami, wyścielanie słomą lub nawozem słomianym plantacji przed owocowaniem. Zbiór, segregowanie, pakowanie truskawek i poziomek, sprzedaż owoców, obliczanie wydajności. Obliczenie dochodu.

PRACE W OGRODZIE OWOCOWYM

Wiosenna uprawa i nawożenie roli w sadach. Narzędzia ręczne i konne, wybór narzędzi, uprząży i koni do uprawy w sadach. Ręczna uprawa roli w liniach drzew. Zasilanie drzew i krzewów nawozami organicznymi i mineralnymi. Rodzaje nawozów i wielkości ich dawek w zależności od gleby, wieku i ilości drzew na jednostce powierzchni. Przygotowanie mieszanek; siew i przykrywanie nawozów mineralnych w sadach młodych i starych. Zasilanie drzew rozcieńczoną gnojówką (saletrą). Zabiegi pielęgnacyjne około drzewek po posadzeniu.

Współrzędne uprawy pod drzewami owocowymi. Dobór roślin rolnych i warzywnych, nadających się do uprawy w sadach młodych i starych.

Zabiegi pielęgnacyjne w okresie późnowiosennym. Zasilanie drzew i krzewów owocowych nawozami płynnymi. Walka z chwastami: utrzymywanie roli w odpowiedniej strukturze. Powierzchniowa uprawa roli. Poznanie chorób i szkodników drzew i krzewów owocowych, oraz walka z nimi, zraszanie środkami owadobójczymi i grzybobójczymi, nakładanie na pnie drzew pierścieni chwytanych, zbieranie i niszczenie owoców robaczywych.

Pielęgnowanie i prowadzenie żywopłotów: pierwsze przycięcie sadzonek, cięcie wiosenne i letnie żywopłotów, walka ze szkodnikami — opryskiwanie cieczami owadobójczymi.

Kwitnienie drzew i krzewów. Rola poszczególnych części kwiatu w powstawaniu owocu i nasienia. Sposoby zapylania. Rola pszczoł w zapylaniu kwiatów drzew i krzewów owocowych. Powstawanie owoców i nasion.

PRACE W OGRÓDKU OZDOBNYM

Zakładanie i prowadzenie ogródka ozdobnego przy domu wiejskim. Sporządzenie planu ogródka ozdobnego i przeniesienie na grunt. Rośliny kwiatowe jednoroczne, dwuletnie i trwałe, nadające się na klomby i rabaty, dostępne w warunkach wiejskich. Przygotowanie rozsad kwiatowych. Rozmnażanie roślin kwiatowych trwałych. Krzewy ozdobne: lilaki, róże, jaśmińce, tawuły, żylistki, forsycje, tamaryszki. Rozmnażanie krzewów ozdobnych. Rośliny pnące: winorośl, bluszcz, powojnik itp.; zastosowanie w ogródku ozdobnym. Zakładanie i pielęgnowanie

trawników, klombów, rabat. Zabiegi pielęgnacyjne w ogródku ozdobnym: pielenie, zruszanie, podlewanie, zasilanie roślin w czasie wegetacji, koszenie trawników, utrzymywanie w czystości ścieżek.

L a t o.

UPRAWA WAŻNIEJSZYCH WARZYW

Kapustne. Kapusta biała wczesna i późna. Wartość użytkowa. Znaczenie gospodarcze. Wymagania roślin kapustnych. Wybór odmian w przystosowaniu do warunków miejscowych. Przygotowanie rozsady. Wysadzanie rozsady kapust wczesnych i późnych. Pora i sposoby sadzenia. Odległości. Systemy uprawy (płaski, redlinowy, zagonowy). Specjalne zabiegi pielęgnacyjne: obsypywanie, zasilanie pogłównne, walka z chorobami i szkodnikami, a w szczególności z pchełką ziemną i bielinkiem kapustnikiem, zapobieganie pękaniu główek. Inne rodzaje kapust: czerwona, włoska, brukselka. Inne rośliny kapustne: kalafior, kalarepa.

Korzeniowe. Marchew, pietruszka, selery, buraki, brukiew, rzodkiew, rzepa. Wartość użytkowa warzyw korzeniowych. Wymagania roślin korzeniowych. Przygotowanie roli pod zasiew. Przygotowanie nasion. Wybór odmian. Systemy uprawy (płaski, redlinowy, zagonowy). Czas i sposoby siewu. Zabiegi pielęgnacyjne.

Cebulowe. Wartość użytkowa. Znaczenie gospodarcze uprawy cebuli. Wymagania. Sposoby uprawy (z dymki, rozsady, siewu). Wybór odpowiedniego sposobu uprawy w dostosowaniu do warunków miejscowych. Wybór odmiany. Zakup nasion. Badanie siły kiełkowania. Przygotowanie rozsady i dymki. Systemy uprawy cebuli (zagonowy, płaski, redlinowy). Wybór odpowiedniego systemu dla danych warunków. Cebula, jako roślina, słabo cieniująca rolę. Specjalne zabiegi pielęgnacyjne — częste zruszanie roli i niszczenie chwastów. Choroby i szkodniki cebuli. Jej dojrzewanie. Przyczyny niedojrzewania cebuli. Pora zbioru; suszenie i czyszczenie cebuli. Inne rośliny cebulowe: czosnek, pory, szczypiorek, cebula siedmiolatka.

Pomidory. Wartość użytkowa owoców pomidorów. Znaczenie gospodarcze. Wymagania. Wybór odmiany. Przygotowanie rozsady w inspektach. Uprawa i nawożenie roli. Nawożenie indywi-

dualne. Pomidor, jako roślina, dobrze opłacająca nawożenie mineralne. Pora sadzenia, odległości. Sposoby uprawy pomidorów (na palikach, drutach, kopczykach). Specjalne zabiegi pielęgnacyjne: cięcie, sposoby i wpływ cięcia na wczesność owocowania, wydajność i jakość owoców. Walka z chorobami. Zraszanie cieczami grzybobójczymi.

Ogórki. Wartość użytkowa. Znaczenie gospodarcze. Wymagania. Jesienne nawożenie nawozami organicznymi. Przygotowanie roli. Zasilanie kompostem. Wybór odmiany. Pora siewu. Gęstość siewu, odległości między rzędami. Rośliny współrzędne. Specjalne zabiegi pielęgnacyjne: obsypywanie, przerywanie, rozkładanie łożdyg, zasilanie pogłównne. Rozdzielność płciowość kwiatów ogórków.

Uprawa dyni i kabaczków.

Rośliny strączkowe: groch, bób, fasola, soja. Wartość użytkowa nasion (znaczenie białka roślinnego). Użytkowanie fasoli, grochu, bobu w stanie zielonym. Wymagania roślin strączkowych. Zdolność wykorzystywania azotu z powietrza. Wybór odmian. Sprawdzanie siły kiełkowania. Czas, gęstość i sposoby siewu. Systemy uprawy (płaski, redlinowy, zagonowy). Specjalne zabiegi pielęgnacyjne: bronowanie grochu i bobu po wzejściu, zruszanie roli, obsypywanie, tyczenie grochu i fasoli, walka z mszycą bobową, środki mszycobójcze.

Rośliny o krótkim okresie wegetacyjnym. Rzodkiewka, szpinak, sałata; zasadnicze wiadomości, dotyczące ich uprawy. Rośliny o krótkim okresie wegetacyjnym, jako przedplony, śródplony, poplony.

Rośliny, uprawiane w ogródkach warzywnych, jako przyprawy kuchenne, jak np.: koper, majeranek, kminek, czarnuszka, kolen-der, estragon.

Wybrane rośliny lekarskie, jak np.: mięta, rumianek itp.

PRACE W OGRODZIE WARZYWNYM I OWOCOWYM

Walka z chwastami, chorobami i szkodnikami, przerywanie warzyw korzeniowych, zasilanie roślin warzywnych w czasie wegetacji.

Zbiór wczesnej kapusty, segregowanie, sprzedaż. Środki zaradcze przeciwko pękaniu główek kapusty. Poplony po kapuście wczesnej.

Zbiór, dojrzewanie, segregowanie, pakowanie, sprzedaż owoców pomidorów. Przygotowanie konserw z owoców pomidorów do celów handlowych.

Zbiór fasoli, grochu, bobu na zielono. Suszenie groszku zielonego, konserwowanie zielonej fasoli szparagowej.

Zbiór, kiszenie i przechowywanie ogórków.

Uprawa truskawek i poziomek. Wymagania truskawek i poziomek. Zasady uprawy i nawożenia roli pod truskawki i poziomki. Przygotowanie rozsady. Wybór odmiany. Wysadzanie, technika i pora sadzenia, odległości. Systemy uprawy. Zabiegi pielęgnacyjne: podlewanie, zruszanie roli, walka z chwastami. Walka z chwastami na plantacjach dwu i trzyletnich. Usuwanie rozłogów.

Zbiór, pakowanie i sprzedaż owoców jagodowych. Przygotowanie opakowań. Wydajność porzeczek, malin, agrestu. Kalkulacja opłacalności plantacji jagodowych.

Zbiór, segregowanie, pakowanie, wysyłka i sprzedaż wczesnych owoców: czereśni, wiśni, śliwek, jabłek i gruszek.

Uprawa rabarbaru. Wartość użytkowa. Wymagania. Czas trwania plantacji. Nawożenie i uprawa roli przed założeniem plantacji. Otrzymywanie sadzonek z podziału karp i z siewu. Pora sadzenia. Odległości. Zabiegi pielęgnacyjne — zruszanie roli, walka z chwastami, wycinanie łodyg kwiatowych, zasilanie nawozami organicznymi i mineralnymi. Okres użytkowania plantacji w ciągu okresu wegetacyjnego. Technika zbioru, segregowanie i pakowanie ogonków liściowych rabarbaru. Opłacalność uprawy rabarbaru.

Uprawa szczawiu.

Uprawa szparagów. Wybór miejsca pod uprawę szparagów. Otrzymywanie sadzonek. Uprawa i nawożenie roli przed założeniem plantacji. Sadzenie. Zabiegi pielęgnacyjne w pierwszym roku i latach następnych po założeniu plantacji. Zbiór. Uprawa i nawożenie w czasie trwania plantacji. Walka z chorobami i szkodnikami.

Zbiór i przechowywanie warzyw. Zbiór częściowy i jednorazowy roślin strączkowych, dosuszanie. Dosuszanie nasion, jako warunek dobrego przechowywania.

Zbiór i przechowywanie cebuli. Pora zbioru, wyrywanie, dosuszanie, oczyszczanie, segregowanie według wielkości i stopnia doj-

rzałości. Przechowywanie cebuli. Przechowalnia i klatki do przechowywania. Utrzymywanie odpowiedniej temperatury. Przebieganie — usuwanie nadpsutych i wyrastających cebul. Zbyt i jego źródła.

PRACE W OGRÓDKU OZDOBNYM

Pielęgnowanie ogródków ozdobnych. Podlewanie kwiatowych roślin ozdobnych, zruszanie roli na klombach i rabatach, zasila-
nie w czasie wegetacji. Walka z chwastami. Pielęgnowanie dróg i ścieżek. Koszenie trawników. Przygotowanie rozsad kwiatów dwuletnich i trwałych. Przesadzanie rozsad na zagony (szkółka kwiatowa). Zasady rozmnażania bylin kwiatowych. Przesadzanie bylin, pora i sposoby przesadzania. Zasady oczkowania krzewów ozdobnych (róże, bzy). Zbiór nasion roślin kwiatowych, suszenie, czyszczenie, przechowywanie.

J e s i e ń.

PRACE W OGRODZIE WARZYWNYM

Zbiór i przechowywanie warzyw korzeniowych. Oczyszczanie korzeni. Sposoby przechowywania: w kopcach, dołach, rowkach, przechowalniach, piwnicach. Regulowanie temperatury; kontrola przechowywanych warzyw. Przygotowanie do sprzedaży: segregowanie według wielkości, kształtu, zdrowotności. Pakowanie i sprzedaż.

Zbiór i przechowywanie roślin kapustnych. Sposoby przechowywania. Kiszenie kapusty na potrzeby domowe i zbyt. Zbyt kapusty kiszonej i świeżej.

Źródła zbytu warzyw. Spółdzielnie producentów warzyw.

Jesienna uprawa i nawożenie roli pod warzywa. Wymagania pokarmowe warzyw. Zasady nawożenia. Nawozy organiczne: obornik, kompost, nawozy zielone. Zalety nawożenia jesiennego pod warzywa. Wielkość dawek obornika i kompostu pod warzywa. Głębokość przykrycia nawozów organicznych.

Nawozy mineralne. Zasady stosowania nawozów mineralnych pod warzywa.

Przygotowanie projektu ogródka warzywnego na własne potrzeby. Wybór terenu. Podział na kwatery. Obliczanie powierzchni pod poszczególne rośliny. Obliczenie potrzebnych ilości nasion.

Zbiór i przechowywanie owoców jesiennych i zimowych. Przechowalnie na owoce. Urządzenie wewnętrzne przechowalni, temperatura, przewietrzanie. Opakowanie. Polskie normy standaryzacyjne. Zbyt owoców. Spółdzielnie owocarskie. Przechowywanie owoców w chłodniach.

Uprawa i nawożenie roli w sadach w okresie jesiennym. Wymagania pokarmowe i nawozowe drzew i krzewów owocowych. Stosowanie nawozów organicznych i mineralnych w zależności od wieku drzew, żyzności roli, rodzaju roślin współrzędnie uprawianych w sadzie. Przykłady płodozmianów w sadach w zależności od wieku drzew, żyzności roli, warunków klimatycznych. Uprawa jesienna roli w sadach, dobór narzędzi.

Walka ze szkodnikami i sposoby zabezpieczenia drzew przed przemarznięciem. Nakładanie opasek lepkich na pnie drzew przeciwko przedzimmkowi. Bielenie pni i konarów roztworami wapna.

Zakładanie ogródków owocowych. Ogrody owocowe na własne potrzeby: obliczanie powierzchni, sporządzenie planu i kosztorysu, dobór rodzajów i odmian drzew oraz krzewów owocowych do sadów w zależności od miejscowych warunków.

Handlowe ogrody owocowe. Sporządzanie planów sytuacyjno-pomiarowych terenów, przeznaczonych pod sad. Określenie składu mechanicznego gleby, podglebia, podłoża, oraz wilgotności gleby. Uprawa i nawożenie roli przed założeniem sadu. Pogłębianie roli przy pomocy pogłębiaczy. Wytyczanie miejsc pod drzewa. Przygotowywanie dołów. Przygotowanie i umieszczenie palików. Nawożenie ziemi w dołach. Sadzenie drzew bez uprzedniego kopania dużych dołów. Jesienna i wiosenna pora sadzenia: zalety i wady. Przygotowanie drzew do sadzenia. Technika sadzenia, przywiązywanie do palików. Podlewanie drzew po posadzeniu. Ochrona przed mrozem korzeni i pni drzew posadzonych. Zestawianie kosztów założenia sadu handlowego na powierzchni 1 ha.

Rejony sadownicze. Dobieranie rodzajów i odmian drzew owocowych w zależności od warunków lokalnych. Samowystarczalność produkcji owocarskiej. Organizacja produkcji sadowniczej w Polsce. Rejony sadownicze.

Zakładanie żywopłotów i osłon: uprawa i nawożenie roli przed

posadzeniem, technika sadzenia, dobór drzew i krzewów. Przewodzenie żywopłotów. Walka ze szkodnikami.

PRACE W OGRÓDKU OZDOBNYM

Oczyszczanie klombów i rabat z obumarłych roślin. Nawożenie klombów, rabat i trawników w okresie jesiennym. Zbiór i sposoby przechowywania roślin kwiatowych (mieczyki, georginie, paciurniki). Sposoby zabezpieczenia przed wymarzaniem bylin, kwiatów dwuletnich, róż, krzewów i pnączy ozdobnych.

HODOWLA ZWIERZĄT

4 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Poznanie budowy i potrzeb życiowych zwierząt domowych oraz nabycie wiadomości, dotyczących ich racjonalnego chowu, żywienia i użytkowania.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Ch ó w z w i e r z ą t.

Kierunki użytkowania zwierząt. Warunki, niezbędne do osiągnięcia korzyści z chowu zwierząt domowych: zapewnienie odpowiedniego pomieszczenia, pielęgnowanie i racjonalne żywienie.

Czystość w budynkach inwentarskich (biologiczne i gospodarcze uzasadnienie). Czyszczenie i bielenie, odkurzanie.

Przewietrzanie. Czyste powietrze, jako niezbędny warunek zdrowia istot żywych. Urządzenia, zapewniające dopływ czystego powietrza. Skład powietrza. Oddychanie. Budowa i czynności poszczególnych części układu oddechowego, produkty oddychania.

Czystość zwierząt. Rola skóry w oddychaniu. Gromadzenie na skórze produktów wydzielania. Czyszczenie i mycie zwierząt.

Rola krwi przy oddychaniu i wydzielaniu skórny. Skład krwi. Budowa i czynności układu krwionośnego: serce, tętnice, żyły, naczynia włoskowate. Krążenie krwi. Produkty wydzielania krwi.

Mleko jako produkt wydzielania gruczołów; powstawanie mleka, skład mleka, zawartość tłuszczu; organizacja kontroli mlec-

ności; próbne udoje, badanie zawartości tłuszczu. Zasady i higiena doju. Obchodzenie się z mlekiem na potrzeby domowe i z mlekiem sprzedażnym.

Pomieszczenia dla zwierząt. Rozmieszczenie i rozmiary stanowisk dla poszczególnych rodzajów zwierząt. Ustawienie względem światła. Higiena oka, szkodliwe oddziaływanie nadmiaru i braku światła na wzrok. Konstrukcja i umieszczenie drabin i żłobów w związku z budową ciała, zasadniczą postawą zwierzęcia, wymaganiami higieny i racjonalnością żywienia. Sposoby wiązania, środki przeciwpożarowe.

Przechowywanie gnoju. Urządzenia budynków inwentarskich. Zbiornik na gnojówkę. Wartość gnoju z gnojowni i z pod inwentarza. Obliczanie ilości gnoju i gnojówki od 1 sztuki. Obliczanie pojemności gnojowni i zbiornika na gnojówkę. Dobre i złe strony utrzymywania poszczególnych rodzajów zwierząt na gnoju.

Okólniki, ich wymiary, urządzenie i ogrodzenie.

Z i m o w e z y w i e n i e i n w e n t a r z a .

Pobieranie pokarmów i przemiana materii. Odpowiednie żywienie, jako warunek użytkowania zwierzęcia. Budowa i funkcje życiowe układu pokarmowego (porównawczo u krowy, świni i konia). Pobieranie pokarmu; jama ustna, jej budowa. Pierwsza przemiana pokarmu w jamie ustnej. Składniki pokarmowe: mączka, cukry, błonnik, tłuszcze, białko (podane na przykładach, wziętych z życia). Rozkład mączki pod wpływem śliny, pojęcie o węglowodanach.

Przelyk i jego funkcje. Żołądek, jego budowa, wydzieliny, trawienie poszczególnych składników paszy w żołądku krowy, świni i konia.

Jelito cienkie. Dwunastnica. Wątroba. Trzustka. Znaczenie żółci i soku trzustkowego. Trawienie tłuszczów, białka i węglowodanów. Znaczenie wątroby dla organizmu. Ruchy jelit. Kosmki jelitowe, pochłanianie rozłożonych składników. Najogólniejsze pojęcie o przetwarzaniu pokarmów na mięso, kości, tłuszcz, mleko itp., oraz na energię cieplną i pracę. Sole mineralne, ich znaczenie dla organizmów zwierzęcych, a zwłaszcza dla układu kostnego. Jelito grube, powstawanie kału. Oczyszczanie krwi, wyda-

lanie zużytych produktów z ciała zwierzęcia. Nerki i przewody moczowe, pęcherz, cewka, mocz. Zatrzymanie moczu. Kateter.

Żywienie krów. Potrzeby pokarmowe krów mlecznych. Ilość składników, zawartych w mleku. Zapoznanie się z zasadami żywienia krów na przykładach żywienia krów szkolnych. Pasza bytowa, podstawowa i produkcyjna. Pasze objętościowe suche i soczyste, pasze treściwe. Jakość pasz. Znaczenie białka w paszy. Sole mineralne, jako składnik pokarmowy. Wpływ paszy na ilość i jakość mleka.

Pasze suche objętościowe. Siano, jego wartość w związku z jakością porostu łąki, sprzętu i sposobów przechowywania. Słoma i plewy. Wartość użytkowa słomy różnych roślin. Znaczenie balastu pasz objętościowych w związku z budową żołądka.

Pasze soczyste. Buraki pastewne, jako pasza mlekopędna. Ekonomiczne i dietetyczne wartości buraków, jako paszy. Inne rośliny okopowe, jako pasze. Ostrożności przy spasaniu okopowych. Spasanie kiszonek. Odpadki przemysłu fermentacyjnego, jako pasze.

Pasze treściwe: rodzaje, ostrożności przy spasaniu, mieszanki, opłacalność.

Kiszonki i ich znaczenie w żywieniu.

Stosunek pasz objętościowych suchych do soczystych i do treściwych.

Konieczność dodawania pasz mineralnych, zwłaszcza na glebach ubogich lub licho nawożonych i wapnowanych. Rodzaje tych pasz.

Sposoby przygotowywania i zadawania poszczególnych pasz. Znaczenie regularności i kolejności zadawania. Zasady pojenia.

Zasady i sposoby normowania i dawkowania pasz. Zawartość składników pokarmowych poszczególnych pasz. Zapoznanie z tablicami, określającymi wartość pokarmową pasz. Wartość skrobiowa pasz. Jednostki pokarmowe.

Zasady układania norm żywieniowych. Stosunek poszczególnych składników w paszy. Potrzeby pokarmowe krów zapuszczonych i mlecznych w zależności od wagi ciała i wydajności mleka. Układanie norm. Układanie dawek.

Układanie norm i dawek dla cieląt, jałówek rocznych i dwuletnich. Żywienie jałówek cielnych. Kalkulacja żywienia krów.

Żywienie trzody. Żywienie świń (przykładem żywienie świń szkolnych). Obsługa prosiąt przy matce, dokarmianie, badanie przyrostu wagi. Żywienie macior prośnych i karmiących. Żywienie bekonów i świń tłustomięsnych. Opasanie sztuk dorosłych. Opas mięsny i słoninowy. Wpływ stanu zdrowia, wieku i zdolności indywidualnych świń na wyzyskiwanie karmy; wynik opasu i jego opłacalność. Obliczanie kosztów produkcji 1 kg żywca, przyrost dzienny.

Maszyny i narzędzia, służące do przygotowania pasz: parniki, piekarniki, siewkarnia.

Żywienie koni. Pasze odpowiednie dla koni w żywieniu zimowym. Dobór pasz. Ich przyrządzanie. Czystość zadawanych pasz, jako warunek zdrowia koni. Kolejność zadawania pasz. Zasady pojenia. Zasady żywienia koni (na przykładzie żywienia koni szkolnych). Żywienie koni roboczych, pracujących lekko, średnio i ciężko. Kalkulacje żywienia. Zasady pojenia.

Żywienie owiec. Przykłady norm żywienia dla owiec dorosłych i jagniąt. Żywienie owiec ciężarnych. Koszt żywienia owiec.

Ch ó w i ż y w i e n i e k u r.

Budowa ciała kury. Przewód pokarmowy.

Pomieszczenie dla kur: wielkość, zapewnienie światła i ciepła, zabezpieczenie od wilgoci, czyszczenie i odkażanie. Grzebalisko. Kąpiel piaskowa. Wybiegi, ich rozmiary, ogrodzenie, uprawa ziemi, obsiewy, pielęgnowanie i odnawianie. Urządzenia wewnętrzne. Karmniki, poidła itd. Zabezpieczenie pasz od zniszczenia.

Typy użytkowe kur. Dobór rasy. Stadko kurze. Dobór pasz i sposób ich zadawania. Pasze pochodzenia roślinnego, zwierzęcego, mineralne, witaminowe. Sposób zadawania.

Zadawanie koszonych zielonek.

Kontrola nieśności. Warunki opłacalności chowu kur.

Wywożenie drobiu na pastwiska. Powierzchnia pastwiska na 1 sztukę.

Chów i żywienie piskląt. Kwoka. Wylęgarnia sztuczna, spółkowe wylęgarki. Zabiegi pielęgnacyjne koło piskląt. Żywienie. Pojenie. Chów i żywienie kurcząt. Znaczenie zielonek i pastwiska dla kurcząt.

Gospodarstwo rybne (stawowe).

Urządzenie stawów. Badanie terenu. Obliczanie ilości wody do zalewu. Kwasowość wody. Plan pomiarowy i niwelacyjny terenów. Plan budowlany i urządzenia stawów rybnych. Wykopy. Budowa grobel i mnichów. Stawy do wychowu zarybku, kroczków, ryb wyrostowych i kupieckich.

Pielęgnowanie stawów po spuszczeniu wody.

Prace wiosenne. Naprawa grobel. Spiętrzanie wody. Chwytywanie wody z opadów. Obliczanie zarybku i kroczków. Zarybianie. Koszty zarybiania. Zdrowotność; choroby zakaźne. Sposoby przewożenia zarybku i kroczków. Pora zarybiania. Walka z niekorzystną roślinnością wodną.

Prace letnie. Żywienie ryb; wyzyskanie zadawanej paszy w stawach o wysokiej i niskiej kulturze oraz w stawach wadliwych. Obliczanie ilości paszy w stosunku do powierzchni i obsady stawu, sposoby zadawania paszy, wybór dawek, ich regularność. Kalkulacja dokarmiania ryb. Niszczenie roślinności stawów. Koszenie pod wodą. Koszty koszenia. Opłacalność.

Prace jesienne. Przygotowanie stawów do zimowania. Głębokość wody, gęstość zarybienia zimochowów, przeręble. Przybory do odłowu i przewożenia ryb. Magazyny. Sprzedaż i odstawa.

Pasieka.

Budowa i życie pszczół. Zewnętrzna budowa; podstawowe wiadomości o budowie wewnętrznej pszczoły. Pszczoła robocza, matka, truteń. Ich rola w życiu roju. Rozwój i przeobrażenia. Życie i obyczaje pszczół w ciągu roku.

Wiadomości ogólne. Zasady budowy uli, naprawa; wyrób węzy sztucznej, przygotowanie ramek i naklejanie węzy sztucznej. Przechowywanie ramek z miodem zaszytym. Przechowywanie miodu, standaryzacja opakowań.

Prace wiosenne. Wystawienie uli ze stebnika, obserwacje indywidualne rojów w czasie pierwszego oblotu pszczół. Oczyszczanie uli, sprawdzanie zapasów, siły rojów, pracy matek. Dodawanie matek rojom osieroconym. Podkarmianie rojów. Zasilanie i łączenie słabych rojów. Zmniejszanie gniazd i utrzymywanie odpowiedniej temperatury. Podkarmianie spekulacyjne „na siłę“.

Dostawianie ramek gniazdowych w miarę wzrostu siły rojów. Pożytki dla pszczół. Rośliny miododajne.

Prace późno-wiosenne i letnie. Hodowla matek. Zamiana matek starych na młode. Zabieranie miodu. Odwirowywanie miodu. Tworzenie rojów sztucznych.

Prace w końcu lata i w jesieni. Usuwanie nadstawek. Zabieranie reszty miodu. Zestawienie gniazd do zimowania rojów. Podkarmianie słabych rojów. Zabezpieczenie rojów przed rabunkiem. Opatrzenie na zimę. Umieszczenie rojów w stebniku. Gospodarka w stebniku. Zimowanie pszczół na toczku i w stebniku. Warunki niezbędne do dobrego zimowania pszczół.

Ogólne wiadomości o przetwarzaniu miodu i wosku.

Letnie żywienie inwentarza.

Żywienie krów. Pastwiska naturalne i sztuczne. Racjonalne użytkowanie i pielęgnowanie pastwiska. Powierzchnia pastwiska na jedną sztukę dorosłą. Uzupelnienie pastwiska zielonkami. Zielonki letnie i zimowe; obliczenie ich ilości na jedną sztukę. Dokarmianie krów paszami treściwymi. Ostrożność przy letnim żywieniu krów: wzdęcia, krwawy mocz, motyllica; zapobieganie i pomoc. Letnie żywienie cieląt.

Trzoda chlewna. Znaczenie pastwiska dla świń; jego rodzaje; urządzenia. Powierzchnia pastwiska na 1 sztukę.

Konie. Znaczenie i dobór zielonek, ostrożność przy zadawaniu. Znaczenie pastwiska dla źrebięcia i konia dorosłego. Pasze suche i treściwe.

Owce. Użytkowanie pastwiska przez owce. Rodzaje pastwisk, nadających się dla owiec. Dokarmianie owiec w razie lichego pastwiska. Powierzchnia pastwiska na 1 sztukę.

Organizacja hodowli i użytkowanie zwierząt.

Bydło. Kierunki użytkowania. Rasy, chowane w Polsce; opis rasy, przeznaczonej dla danego regionu. Dobór krowy danej rasy. Dziedziczenie cech. Pokrój krowy mlecznej, wpływ rodziców na mleczność, znaczenie ksiąg rodowodowych. Dobór buhaja.

Organizacja stacji kopulacyjnej. Licencje buhajów, buhaje stacyjne. Znaczenie wyrównania pogłowia dla hodowli, korzyści dla gospodarstw. Przepisy prawne, dotyczące podnoszenia hodowli w Państwie. Stopniowe poprawianie wartości obory. Stanowienie. Narządy rozrodcze, ich budowa. Zapłodnienie.

Rozwój płodu w łonie matki. Pielęgnowanie krowy cielnej. Zapuszczanie. Poród prawidłowy i nieprawidłowy, pomoc przy porodzie, możliwe komplikacje, obchodzenie się z cielęciem po urodzeniu, zapobieganie gruźlicy i białej biegunce. Postępowanie z oseskiem. Pojenie, częstość pojenia. Dokarmianie, dobór pasz dla cieląt, normowanie racyj pokarmowych w poszczególnych okresach wzrostu.

Zapewnienie ruchu, okólnik, pastwisko. Czyszczenie cieląt. Stanowisko w oborze.

Żywienie jałówki. Pielęgnowanie. Dojrzewanie płciowe. Czas oddzielania cieliczek od byczków. Pielęgnowanie i żywienie byczka, termin pierwszego stanowienia, obchodzenie się z buhajem, częstość stanowienia. Robocze użytkowanie buhaja. Robocze użytkowanie krów. Dobór uprzęży.

Wydajność masła z mleka i śmietany. Przerób mleka na masło i sery twarogowe. Znaczenie mleczarni spółdzielczej. Użytkowanie mleka odtłuszczonego.

Choroby. Choroby zakaźne, przyczyny ich powstawania, zapobieganie. Opis najważniejszych chorób bydła. Leczenie, udział rolnika i lekarza weterynarii w leczeniu i pielęgnowaniu chorych krów. Przepisy administracyjne, dotyczące chorych i padłych zwierząt. Apteczka domowa, stosowanie środków doraźnych, używanie najprostszych przyrządów weterynaryjnych.

Organizacja i ochrona hodowli bydła, odnośne ustawy i przepisy administracyjne. Ubezpieczenia, Koła kontroli obór. Związki hodowlane.

Trzoda chlewna. Kierunki użytkowania. Wymagania rynku krajowego i zagranicznego, znaczenie standaryzacji. Wybór kierunku użytkowania. Dobór rasy: świnie krajowe i pochodzenia zagranicznego. Wartość krzyżówek.

Dobór osobniczy knura i maciory. Najodpowiedniejszy czas pokrywania macior, ciąża, poród, pomoc przy porodzie, zabezpieczanie prosiąt. Pielęgnowanie maciory po porodzie. Wychów

prosiat, znakowanie, znaczenie ruchu, ciepła i światła. Szybkość i koszt przyrostu. Stała kontrola wagi.

Chów do celów rozplodowych. Dojrzewanie płciowe. Knury stacyjne. Użytkowanie knurów, kastracja.

Tucz. Warunki tuczu. Okresy tuczu: rozpychający, tuczający, dotuczający.

Najważniejsze choroby zakaźne i niezakaźne; objawy, zapobieganie, leczenie. Pomoc w nagłych wypadkach.

Organizacja i ochrona hodowli trzody, odnośne ustawy i przepisy administracyjne. Związki hodowlane i producentów trzody chlewnej.

Konie. Znaczenie konia w gospodarstwie wiejskim, rzeczywiste wykorzystanie konia przez gospodarstwo małorolne, możliwości zastąpienia konia przez krowę i przez motor.

Budowa zewnętrzna konia. Cechy charakterystyczne budowy zewnętrznej w związku z żywieniem i użytkowaniem.

Budowa wewnętrzna. Układ kostno-mięśniowy. Kręgomost, klatka piersiowa, łopatki, miednica. Kończyny. Stawy, ich budowa i schorzenia (włogawizna). Wady budowy. Mięśnie (budowa zewnętrzna, funkcje). Przyczepy. Schorzenia mięśni. Cechy dobrego konia gospodarskiego. Typy koni roboczych: lekkie i ciężkie. Dobór konia, odpowiedniego do danych warunków, zwłaszcza glebowych.

Warunki pracy konia, higiena pracy, odpoczynek.

Uprząż: ocena miejscowej uprząży, dobór materiału, dopasowanie, naprawa, ochrona przed odgniataniem i kaleczeniem konia. Budowa kopyta. Pielęgnowanie kopyt dorosłych koni i młodeży, choroby i wady kopyt. Kucie i jego wady.

Wybór ogiera i klaczy do rozplodu. Wiek. Ogiery stacyjne. Ograniczenie prawa używania prywatnych ogierów. Kastrowanie. Stanowienie. Pielęgnowanie klaczy źrebnej. Poród, pomoc przy porodzie. Wychów źrebięcia. Znaczenie pastwiska. Znaczenie ruchu, światła i powietrza. Wybiegi.

Żywienie klaczy w czasie ciąży i po oźrebianiu. Żywienie źrebiąt przed odsadzeniem od matki. Pasze odpowiednie dla źrebiąt ssących. Żywienie źrebięcia po odsadzeniu. Dobór pasz. Zielonki. Pastwisko, jako naturalne źródło soli mineralnych i wi-

tamin. Pojenie źrebiąt. Żywienie źrebiąt jednorocznych, dwuletnich. Przykłady norm.

Oprzęganie koni. Cel, czas i sposób kastrowania młodych ogierków. Udział lekarza weterynarii. Opieka po wykastrowaniu.

Koń remontowy do celów wojskowych, wymagania wojska, możliwość chowu konia remontowego w drobnym gospodarstwie.

Najważniejsze choroby zakaźne i niezakaźne; objawy, zapobieganie, leczenie. Pomoc w nagłych wypadkach.

Organizacja i ochrona hodowli koni, odnośne ustawy i przepisy administracyjne.

Owce. Kierunki użytkowania. Znaczenie chowu owiec ze względu na potrzeby Państwa. Dobór owiec według rejonów hodowlanych. Cechy użytkowe owiec krajowych. Krzyżowanie z owcami zagranicznymi. Krótki opis rasy zagranicznej, używanej w danym rejonie do krzyżówki z miejscową. Wybór maciorki i tryka. Liczba maciorek, przypadająca na 1 tryka. Pokrywanie. Pora i ilość kotelni. Pielęgnowanie kotnych macior, pomoc przy porodzie. Wychów, żywienie i selekcja macior. Dokarmianie oseków. Znaczenie białka w żywieniu owiec wełnistych. Kastracja, wychowanie i czas kastracji. Tuczenie skopów i owiec wybrakowanych, przeznaczonych na rzeź.

Strzyżenie, sposoby jego dokonywania, składanie runa, sortymenty wełny.

Obchodzenie się z owcą po strzyżeniu. Użytkowanie owiec na kozuchy, zdejmowanie skóry, wyprawianie.

Najważniejsze choroby zakaźne i niezakaźne; objawy i zapobieganie, leczenie. Pomoc w nagłych wypadkach.

Organizacja i ochrona hodowli owiec, odnośne ustawy i przepisy administracyjne.

Obliczenie rocznego zapotrzebowania paszy dla inwentarza żywego.

Obliczenie ogólnej ilości potrzebnej paszy. Zapasy własnych pasz. Zakup pasz treściwych. Przechowywanie pasz na zimę. Zapotrzebowanie pasz letnich na następny rok: mieszanek ozimych i wiosennych, lucerników, pastwisk naturalnych i sztucznych. Kiszonki. Sposoby przyrządzania, dobór roślin. Fermentacje korzystne i niekorzystne, straty przy przechowywaniu.

Przejście na zimowe żywienie inwentarza żywego.

Stopniowanie przy przechodzeniu z żywienia letniego na zimowe.

Dobór pasz dla poszczególnych rodzajów zwierząt w związku z zapasami, posiadanymi w gospodarstwie.

Budynki inwentarskie.

Rodzaje budynków dla inwentarza żywego: konstrukcja, dobór materiałów, rozmiary. Zapewnienie zwierzętom korzystnych warunków. Zabezpieczenie od ognia.

RACHUNKI

3 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Danie wiadomości, potrzebnych rolnikowi w zakresie: prostych obliczeń rachunkowych; dokonywania łatwych pomiarów i obliczeń liniowych, powierzchni, objętości (pojemności) i ciężaru; obrotu pieniężnego.

Rozwinięcie wyobraźni stosunków ilościowych i przestrzennych.

MATERIAŁ NAUCZANIA

A r y t m e t y k a.

Powtórzenie wiadomości o numeracji i układzie dziesiętnym liczenia. Krótki przegląd najczęściej spotykanych znaków numeracji rzymskiej. Powtórzenie czterech działań na liczbach całkowitych i wyrażeniach mianowanych. Pojęcie średniej arytmetycznej i przykłady jej obliczania. Przybliżone szkicowanie wyników i zaokrąglanie liczb do wartości, spotykanych w praktyce gospodarskiej. Wiadomości o kalendarzu. Podstawowe zagadnienia rachuby czasu.

Ułamki zwykłe i liczby mieszane. Ułamek, jako część całości i jako iloraz. Skracanie i rozszerzanie ułamków. Zmiana liczby mieszanej na ułamek i odwrotnie. Dodawanie i odejmowanie liczb mieszanych. Mnożenie i dzielenie ułamka przez liczbę całkowitą. Obliczanie ułamka danej całości, oraz całości według danej części. Pojęcie o mnożeniu i dzieleniu przez ułamek.

Pojęcie ułamka dziesiętnego w związku z wiadomościami o układzie metrycznym. Metryczne jednostki miar długości, pojemności i ciężaru. Działania na ułamkach dziesiętnych w zakresie potrzeb praktyki gospodarskiej. Zmiana ułamka zwykłego na dziesiętny i odwrotnie (w niezbyt zawiłych przypadkach).

Krótkie wiadomości o wielokrotnościach wprost i odwrotnie proporcjonalnych. Rachunek procentów w nawiązaniu do potrzeb gospodarstwa wiejskiego (np. obliczanie procentowej zawartości tłuszczu w mleku, ubytku ziemniaków przez parowanie itp.). Najprostsze zadania na oprocentowanie pieniędzy w czasie. Wiadomości o oszczędnościach, kredycie i jego normach prawnych. Wiadomości o instytucjach kredytowych, „Kasach Stefczyka“, kasach gminnych, KKO.

G e o m e t r i a.

Powtórzenie nabytych w szkole powszechnej wiadomości z zakresu geometrii. Linie proste, przecinające się, równoległe. Kąt prosty, ostry i rozwarty. Mierzenie kątów. Pojęcie o najprostszych figurach płaskich: prostokąt, równoległobok, trójkąt, wielokąt; okrąg i koło, jego promień i średnica, cięciwa, łuk okręgu, odcinek i wycinek koła. Pojęcie figur podobnych, skali i planu. Obliczenie pól powierzchni figur płaskich.

Zaznajomienie się z najprostszymi przyrządami do pomiarów gruntu, dającymi się zastosować w gospodarstwie drobnym, oraz sposobami ich użycia, np. do przybliżonego wyznaczenia pól, działek gruntowych.

Objętość prostopadłościanu. Praktyczne reguły obliczenia innych brył, spotykanych w gospodarstwie wiejskim, np. objętości graniastosłupa prostego, walca, ostrosłupa, w nawiązaniu do obliczenia kubatury pomieszczeń, objętości kopców oraz pojemności naczyń gospodarskich.

NAUKA O POLSCE WSPÓŁCZESNEJ

2 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Zaznajomienie z ogólnymi zasadami organizacji życia zbiorowego i ustroju współczesnego Państwa Polskiego.

Poznanie najważniejszych przejawów życia społecznego i gospodarczego Polski — ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa, jego potrzeb i możliwości rozwoju.

Rozbudzenie zmysłu społecznego i poczucia obowiązków wobec Narodu i Państwa.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Współżycie ludzi w grupach. Poznanie zasadniczych praw organizacji życia zbiorowego na przykładach z życia szkoły i internatu. Przystosowanie i współdziałanie. Organizacja, podział czynności, kierownictwo, prawa i obowiązki członków grupy. Rodzina, jako komórka społeczna.

Wieś, jako dalszy przykład zorganizowanej zbiorowości. Władze wsi: zebranie gromadzkie, rada gromadzka, sołtys. Organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalno-oświatowe, grupujące młodzież i starszych; ich cele, zakres i sposoby działania oraz znaczenie dla rozwoju wsi.

Wieś, jako grupa gospodarcza. Stan wsi, znajdujących się w najbliższym sąsiedztwie szkoły, pod względem gospodarczym, społecznym, higienicznym i ogólnokulturalnym. Wpływ odległości wsi od najbliższego miasta, miasta powiatowego, stacji kolejowej, urzędu pocztowego — na rozwój ich życia gospodarczego i kulturalnego.

Gmina zbiorowa. Opis własnej gminy zbiorowej: ilość wsi, ich wielkość, ilość mieszkańców, stan gospodarczy i kulturalny.

Władze gminy: zarząd gminy, rada gminna, wójt. Pojęcie samorządu; zakres działania samorządu gminnego — własny i zlecony. Organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalno-oświatowe; ich praca nad podniesieniem stanu gospodarczego, zdrowotnego i kulturalnego gminy.

Powiat, jako wyższy stopień zorganizowanej zbiorowości. Krótka charakterystyka własnego powiatu pod względem geograficznym. Obszar. Drogi i ich stan; stacje kolejowe, ich rozmieszczenie i związek z drogami kołowymi. Znaczenie dobrych środków komunikacyjnych dla życia gospodarczego i kulturalnego.

Miasto powiatowe, jako centrum handlowe i przemysłowe. Rzemiosło, przemysł i handel na terenie powiatu. Znaczenie gospodarcze miasta dla rolnika, wzajemne usługi pomiędzy wsią a miastem. Rolnik jako sprzedawca produktów, wytworzonych w swym gospodarstwie.

Organizacja władz powiatowych: starosta, rada powiatowa, wydział powiatowy. Współdziałanie czynników państwowych i społecznych w pracy dla dobra powiatu.

Wysiłki społeczeństwa w kierunku podniesienia rolnictwa w powiecie: np. budowa dróg, regulowanie rzek, osuszanie gruntów, podnoszenie poszczególnych rodzajów produkcji, organizacja zbytu, szerzenie oświaty rolniczej itp.

Spółdzielczość na terenie miejscowym. Spółdzielnie kredytowe, rolniczo-handlowe, przetwórcze i spożywcze; ich organizacja, zadania, obowiązki członków; centrale spółdzielcze. Przewodnie idee spółdzielczości; podstawy społeczno-gospodarcze ruchu spółdzielczego. Jego rozwój po odzyskaniu niepodległości. Spółdzielczość, jako najodpowiedniejsza dla drobnego rolnika forma handlu.

Ośrodki pracy kulturalno-oświatowej na terenie powiatu. Szkoły, domy ludowe, czytelnie, biblioteki, muzea i inne instytucje kulturalno-oświatowe. Miejscowe zabytki kulturalne i ich ochrona; ochrona przyrody. Udział czynników społecznych w tej akcji.

Stan i rozwój zdrowotności w powiecie. Szpitale i instytucje, działające w kierunku podniesienia zdrowotności.

Województwo. Organizacja władz wojewódzkich; wojewoda, urząd wojewódzki. Wojewódzkie organizacje rolnicze. Pojęcie samorządu gospodarczego. Izby rolnicze; ich ustroj, zadania i działalność. Krótka wzmianka o izbach przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych. Podział administracyjny Państwa Polskiego.

Państwo, jako najwyższa forma życia zbiorowego.

Konstytucja, jako podstawa organizacyjna współczesnego Państwa Polskiego. Władza kierownicza: Prezydent Rzeczypospolitej. Naczelnne organa państwowe: Rząd, Sejm i Senat, Siły zbrojne, Sądy i Kontrola Państwa.

Ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu. Czynne i bierne prawo wyborcze. Ustawy i rozporządzenia; jak powstają i kiedy obowiązują; sposoby ogłaszania ustaw i zarządzeń władz.

Rodzaje sądów, instancje sądowe.

Prawa obywateli: równość wobec prawa; wolność osobista; opieka nad pracą i prawo do ubezpieczenia społecznego; prawo własności, ochrona mienia; popieranie kultury materialnej i duchowej; opieka nad obywatelami poza granicami Państwa.

Obowiązki obywateli: wierność i posłuszeństwo wobec Państwa; przestrzeganie postanowień konstytucji oraz wszelkich ustaw i rozporządzeń; sumiennność w spełnianiu czynności publicznych; obowiązek należytego wychowania własnych dzieci na prawych obywateli; obowiązek ofiary krwi i mienia, służby wojskowej i świadczeń na rzecz Państwa.

Podatki. Pojęcie i cel. Rodzaje podatków (podział ze względu na przedmiot opodatkowany, formę poboru, przeznaczenie), władze skarbowe i ich czynności.

Położenie polityczne Polski w Europie. Nasze granice i ich obronność (brak granic naturalnych). Znaczenie dostępu do morza.

Powszechna służba wojskowa i obowiązek pomocniczej służby wojskowej oraz osobistych świadczeń wojennych osób cywilnych. Pobór wojskowy. Armia. Obrona przeciwlotnicza i przeciwgazowa. Współdziałanie ludności wiejskiej z armią w czasie pokoju i na wypadek wojny.

Podstawowe wiadomości z geografii gospodarczej Polski. Krótki przegląd krain naturalnych.

Elementarne wiadomości o bogactwach mineralnych, produkcji

przemysłowej w Polsce, wielkim przemyśle, jego gałęziach i rozmieszczeniu. Drobny przemysł i rzemiosło, chałupnictwo i przemysł ludowy w miejscowym regionie.

Najogólniejsze wiadomości o handlu krajowym i zagranicznym.

Znaczenie rolnictwa w wywozie polskim. Przegląd najważniejszych dróg komunikacyjnych w Polsce. Zależność pomiędzy stanem komunikacji w kraju a rozwojem życia gospodarczego.

Charakter rolniczy Polski. Stan i kultura polskiego rolnictwa. Kultura rolna w Polsce a w innych krajach.

Zależność pomiędzy stanem oświaty a kulturą rolną kraju. Ogólne wiadomości o stanie oświaty w Polsce; postępy oświaty po odzyskaniu niepodległości przez naród polski. Zasadnicze dane o ustroju szkolnictwa w Polsce.

Ustrój rolny w Polsce; wielka i mała własność; szachownica gruntów; grunty wspólne, służebności. Dążenie do przebudowy ustroju rolnego; reforma rolna: upełnorolnienie, podział ziemi, zcalenie gruntów, likwidacja służebności i gruntów wspólnych. Udział Państwa w organizowaniu życia rolniczego w kraju.

Konieczność podnoszenia rolnictwa.

HIGIENA

1 godzina tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Zaznajomienie z zasadami utrzymywania zdrowia własnego i rodziny.

Przyswojenie praktycznych wiadomości, dotyczących zdrowia społeczności wiejskiej.

Przygotowanie do niesienia pierwszej pomocy w nieszczęśliwych wypadkach.

Oddziaływanie na podniesienie poziomu kulturalnego wsi.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Higiena osobista.

Czystość ciała. Czystość ciała, jako zagadnienie kultury. Znaczenie czystości ciała dla zdrowia i sposoby jej utrzymania. Codzienne mycie się. Higiena włosów i paznokci. Kąpiele domowe. Przykłady praktycznych i tanich urządzeń do mycia, kąpieli, natrysków. Kąpiele rzeczne. Znaczenie rzecznych kąpieli dla zdrowia.

Budowa skóry. Czynności fizjologiczne skóry. Powstawanie brudu na skórze. Brud, jako podłoże rozwoju drobnoustrojów. Pasożyty skóry, najczęściej spotykane na wsi. Przenoszenie wydzielin i zanieczyszczeń skóry na bieliznę i ubranie.

Higiena odzieży i obuwia. Skóra, jako regulator ciepła. Zabu-

rzenia w regulacji ciepła. Cechy higienicznej odzieży i obuwia. Szkodliwość nieodpowiedniej odzieży i obuwia. Higieniczne utrzymywanie i przechowywanie odzieży, pościeli i bielizny osobistej. Znaczenie bielizny nocnej. Racjonalne pranie z punktu widzenia wymagań higieny.

Higiena mieszkania i obejścia gospodarskiego. Wybór miejsca pod budynek mieszkalny i racjonalne rozplanowanie zabudowań gospodarskich z punktu widzenia wymagań higieny. Stawianie budynków we właściwej porze. Najważniejsze i najczęściej stosowane na wsi materiały budowlane. Wadliwa budowa, jako przyczyna wilgotności mieszkań. Grzyb, przyczyny jego tworzenia się, środki zabezpieczające. Stosowanie się do wymagań higieny.

Zabezpieczenie mieszkania od zimna i wilgoci. Wpływ wilgotnego mieszkania na zapadalność i śmiertelność ludności wiejskiej. Racjonalne ogrzewanie mieszkań na wsi: podtrzymywanie równomiernej i stałej ciepłoty w mieszkaniu.

Zapewnienie dostatecznej ilości światła i powietrza. Znaczenie światła i powietrza dla zdrowia i rozwoju fizycznego człowieka. Sztuczne oświetlenie.

Budowa i czynności narządu wzroku. Higiena oka. Sposoby zapobiegania niedomogom wzroku, spotykanym na wsi.

Wpływ świeżego powietrza na zdrowie człowieka. Składniki powietrza, oraz znajdujące się w nich zanieczyszczenia mechaniczne i chemiczne. Oddychanie. Budowa i czynności narządów oddechowych, produkty oddychania. Rola krwi przy oddychaniu. Skład krwi i znaczenie fizjologiczne jej poszczególnych składników. Wietrzenie mieszkania. Urządzenie taniej i praktycznej wentylacji. Przetrzywanie zwierząt domowych w mieszkaniu. Zachowanie zasad higieny podczas sprzątania i odkurzania mieszkania.

Znaczenie dobrej wody dla zdrowia człowieka. Źródła zaopatrzenia w wodę. Studnia i jej urządzenie. Zabezpieczenie studni od zanieczyszczeń. Oczyszczanie i odkażanie wody, przeznaczonej do użytku wewnętrznego na wsi. Wodociągi. Ustęp w mieszkaniu i obejściu gospodarskim: urządzenie, umieszczenie, utrzymywanie.

Obejście gospodarskie i jego urządzenie w związku z wymaganiami higieny. Usuwanie odpadków i nieczystości. Urządzenie

i utrzymywanie ścieków. Walka z owadami, roznoszącymi choroby zakaźne.

Najważniejsze przepisy administracyjne, dotyczące higieny obejścia gospodarskiego.

Racjonalne odżywianie się. Znaczenie dobrego odżywiania dla zdrowia. Pobieranie pokarmów. Budowa i higiena jamy ustnej. Znaczenie śliny, pierwsza przemiana pokarmów w jamie ustnej. Składniki pokarmowe. Przełyk i jego funkcje. Żołądek, wydzieliny żołądka, trawienie pokarmów w żołądku. Dwunastnica. Wątroba i trzustka, jako organy wydzielnicze. Znaczenie żółci i soku trzustkowego. Znaczenie wydzielin wątroby. Jelita, trawienie jelitowe, ruch jelit. Wełnianie strawionych pokarmów i ich dalsza przemiana. Wydalanie kału i moczu. Ogólne wiadomości o przemianie materii. Rola poszczególnych składników pokarmowych w odżywianiu człowieka. Wartość odżywcza pokarmów.

Spożywanie owoców i warzyw, znaczenie ich w odżywianiu. Witaminy. Awitaminozy. Cechy zdrowego pokarmu. Zasady racjonalnego odżywiania w zależności od pory roku, pory dnia, warunków życia i typu pracy. Właściwe i stałe pory jedzenia. Złe odżywianie się ludności wiejskiej, przyczyny tego stanu i jego następstwa. Skutki stosowania jednostronnych pokarmów. Głodowanie.

Zachowanie czystości podczas przyrządzania i spożywania pokarmów. Zabezpieczenie produktów spożywczych od zanieczyszczenia. Mucha domowa i inne owady domowe. Utrzymanie w czystości naczyń kuchennych. Ogólne wiadomości o kuchni dietetycznej; rodzaje diet i ich stosowanie.

Wieś — żywicielka miasta. Przestrzeganie zasad higieny podczas przygotowywania produktów do sprzedaży. Higiena opakowania i dostarczania produktów spożywczych na targi. Najważniejsze obowiązujące przepisy sanitarne. Znaczenie i konieczność kontroli sanitarnej produktów spożywczych.

Zachowanie higieny osobistej w czasie przebywania poza domem, w podróży, w gościnie, przy sprzedaży i kupnie na targach itp.

Higiena życia kobiety. Rozwój organizmu kobiety. Okres dojrzewania. Nieprzeciążanie pracą w okresie dojrzewania. Opieka nad kobietą ciężarną i rodzącą na wsi. Okres popołożowy. Po-

łożna. Stacje opieki nad matką i dzieckiem. Zwalczanie niekwalifikowanej pomocy.

Higiena dziecka. Rozwój organizmu niemowlęcia. Kąpiel, ubranie, łóżeczko, pościel. Żywnienie naturalne. Żywnienie sztuczne. Witaminy i ich znaczenie w rozwoju organizmu niemowlęcia. Zapewnienie świeżego powietrza. Wychowywanie niemowlęcia. Kąsik niemowlęcia. Zabawki. Szczepienie. Zapobieganie chorobom wieku niemowlęcego. Schorzenia przewodu pokarmowego. Śmiertelność niemowląt w Polsce i jej przyczyny. Korzystanie z porad lekarskich i pielęgniarских. Przychodnia dla niemowląt.

Higiena dziecka wiejskiego w wieku przedszkolnym i szkolnym: odżywianie, ubranie, praca. Ognisko matki i dziecka. Konieczność ścisłej współpracy rodziców ze szkołą. Opieka rodzicielska.

Higiena społeczna wsi.

Choroby zakaźne. Pojęcie choroby zakaźnej. Przyczyny powstawania chorób zakaźnych. Drobnoustroje chorobotwórcze: przejawy ich działania, rozmnażanie; warunki, sprzyjające ich rozwojowi. Źródła zakażenia się: człowiek, jego wydzieliny i wydaliny, woda, zwierzęta. Nosiciele chorób zakaźnych. Wrota zakażenia (drogi oddechowe, przewód pokarmowy, skóra). Swoistość wrót zakażenia. Wrażliwość i odporność organizmu. Czynniki, zwiększające wrażliwość i zmniejszające odporność: niedostateczne odżywianie, ciasne, przeludnione, źle przewietrzane i ciemne mieszkanie; niedostateczne i nieodpowiednie ubranie; przemęczenie.

Choroby zakaźne, najczęściej spotykane na wsi: dur brzuszny, czerwonka, dur plamisty, malaria, płonica, odra, błonica, krztusiec, grypa, świerzb, jaglica, tężec, choroby weneryczne, choroby odzwierzęce. Zapobieganie i walka z chorobami zakaźnymi. Postępowanie przy tych chorobach. Najważniejsze zabiegi: odosobnienie, bieżące odkażanie mieszkania, bielizny, pościeli, wydaliny, ustępu. Mycie naczyń, pranie bielizny. Odkażanie końcowe. Szczepienie ochronne. Najważniejsze przepisy i ustawy sanitarne, obowiązujące w walce z chorobami zakaźnymi.

Gruźlica — jako klęska społeczna, drogi szerzenia się gruźlicy. Przyczyny, sprzyjające szerzeniu się gruźlicy na wsi. Zapobieganie. Środki, zmierzające do zwalczania gruźlicy na wsi. Gru-

żlica u zwierząt. Uleczalność gruźlicy, szczepienie niemowląt, ośrodek zdrowia, stacja, przychodnie przeciwgruźlicze.

Alkoholizm. Wpływ alkoholu na poszczególne czynności narządów. Wpływ alkoholu na moralne i ekonomiczne życie społeczeństwa. Społeczne znaczenie walki z alkoholem. Domowe wina i napoje bezalkoholowe.

Ratownictwo. Stłuczenie, zwiechnięcie, złamanie. Pokaz doraźnej pomocy na przykładach kończyny górnej i dolnej, żebra i obojczyka. Oparzenie, odmrożenie, zamarznienie. Utonięcie, zadłaznienie, uduszenie. Porażenie słoneczne, porażenie piorunem i prądem elektrycznym. Zatrucie grzybami, mięsem, wędliną, jagodami trującymi. Przypadkowe zatrucie kwasem, ługiem, jodyną. Zatrucie alkoholowe. Ukąszenie przez żmiję, użądlenie przez pszczołę i osę. Krwotoki: nosa, gardła, żołądka, tętnicy i żyły. Udzielenie pierwszej pomocy przed przybyciem lekarza. Przeniesienie i przewożenie chorych i rannych. Mierzenie temperatury. Stawianie baniek. Opatrywanie drobnych ran. Bandażowanie. Stosowanie okładów i kompresów. Sztuczne oddychanie. Organizowanie ratownictwa na wsi. Organizowanie obrony przeciwgazowej na wypadek wojny. Wykorzystanie do celów ratowniczych instytucyj społecznych, istniejących na terenie wsi, np. straży pożarnej, organizacji przysposobienia wojskowego itp.

Wiejska apteczka domowa i jej znaczenie. Zaopatrzenie w niezbędne środki, sposób ich użycia. Zioła lecznicze, najczęściej stosowane na wsi.

Higiena odpoczynku i pracy. Sen, ilość snu, niezbędna dla dziecka i dorosłego. Higieniczne warunki snu. Zmęczenie mięśni: przyczyny, powodujące zmęczenie przy pracach na wsi. Higiena narządów ruchu. Ochrona pracy. Praca młodocianych i kobiet. Sport i wychowanie fizyczne młodzieży. Opieka nad wychowaniem fizycznym; wiejskie ośrodki wychowania fizycznego. Państwowe znaczenie sportu.

Organizacja zdrowotności i lecznictwa na wsi. Organizacja służby zdrowia w Polsce. Organy administracji sanitarnej. Instytucje zdrowotne i lecznicze w dostosowaniu do warunków wsi: poradnie, ośrodki zdrowia, szpitale. Opieka nad biednymi, starcami i chorymi. Opieka nad głuchoniemymi, niewidomymi i umysłowo chorymi; specjalne zakłady. Ustosunkowanie się zdrowej ludno-

ści do człowieka upośledzonego. Znaczenie lekarzy, higienistek wiejskich, położnych, pielęgniarek i pielęgniarzy. Zwalczanie paractwa i znachorstwa.

Propaganda zasad higieny. Urządzanie ulic i ich oczyszczanie. Kąpiele publiczne, propagowanie ich na wsi i współdziałanie w ich urządzaniu.

Ubezpieczanie na wypadek choroby. Ubezpieczanie na starość. Ubezpieczanie od nieszczęśliwych wypadków w rolnictwie.

RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

1 ½ godziną tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

- Ugruntowanie i utrwalenie prawd wiary oraz zasad moralnych.
- Wdrożenie młodzieży do pracy nad urabianiem charakteru przy pomocy środków nadprzyrodzonych.
- Uświadomienie łączności między wiarą a innymi dziedzinami życia ludzkiego.

MATERIAŁ NAUCZANIA

1. O Bogu w Trójcy Świętej Jedynym i czci Bożej.

Wiara katolicka i jej źródła: Pismo św. i Tradycja. O Bogu. O przymiotach Bożych. O Trójcy Świętej. Człowiek stworzeniem i dzieckiem Bożym.

Obowiązki względem Pana Boga. Modlitwa poranna i wieczorna. Msza Św. Obowiązek uczestniczenia we Mszy Św. w niedziele i święta. Uświęcenie zajęć codziennych dobrą intencją.

2. Dzieło Odkupienia.

Jezus Chrystus obiecany Zbawicielem. Tajemnica Wcielenia. Bóstwo Jezusa Chrystusa. Tajemnica Odkupienia. Zmartwychwstanie Pana Jezusa. Wniebowstąpienie Pańskie. Zesłanie Ducha Świętego (Modlitwa i Hymn do Ducha Świętego).

Matka Boża i potęga Jej wstawiennictwa. Kult Najświętszej Marii Panny.

3. O Kościele.

Prawdziwą wiarę i środki do zbawienia podaje Kościół. Początek Kościoła. Jego ustrój. Znamiona prawdziwego Kościoła.

Jego nieomyślność. Działalność Kościoła. Prześladowanie Kościoła. Obowiązki nasze wobec Kościoła. Akcja Katolicka. Organizacje religijne. Świętych obcowanie. Życie wieczne.

4. *O porządku moralnym.*

Czyny ludzkie i odpowiedzialność za nie. Prawo Boskie, kościelne i świeckie. Sumienie. Wychowanie i sposoby wyrobienia w sobie dobrego sumienia. Wyrabianie charakteru chrześcijańskiego. O cnotach Boskich i obyczajowych.

Obowiązek rozwijania swoich władz umysłowych i fizycznych (dobra książka, higiena i sport). Czystość i umiłowanie prawdy w życiu codziennym.

5. *Środki uświęcenia.*

Łaska Boska. Sakramenty święte w ogólności. Chrzest. Unikanie grzechu. Sakrament Pokuty. Eucharystia — Komunia Św. Bierzmowanie. Kapłaństwo. Praca kapłańska w kraju i na misjach. Ostatnie Namaszczenie.

6. *Życie w rodzinie.*

Małżeństwo. Świętość i nierozzerwalność małżeństwa. Znaczenie rodziny dla jednostki, narodu i państwa. Obowiązki rodziców względem dzieci: miłość, troska o ich utrzymanie, o rozwój duchowy i fizyczny, o przygotowanie do życia. Obowiązki dzieci względem rodziców: szacunek, miłość, posłuszeństwo, pomoc, opieka w chorobie i na starość.

7. *O życiu sąsiedzkim.*

Przykazanie miłości bliźniego. Poszanowanie zdrowia, życia, sławy i mienia bliźniego. O uczciwości, zgodzie, pomocy i uczynności, grzeczności i uprzejmości wobec wszystkich. Restytucja czci i własności. Stosunek do dzieci, słabszych, chorych i starszych. Zabawy i rozrywki oraz umiar w nich.

8. *Życie w gminie i w państwie.*

Obowiązek solidarnej pracy dla dobra ogólnego. Organizacje religijne i społeczne. Żywy udział jednostki w życiu obywatelskim. Stosunek pracodawców do pracowników i odwrotnie na podstawie Encykliki: „Rerum novarum“ i „Quadragesimo anno“ (np. stosunek gospodarza do służby i robotników). Poszanowanie i posłuch względem władzy; płacenie podatków i spełnianie nakazanych i dobrowolnie przyjętych obowiązków społecznych; gotowość do obrony i do ofiary nawet z życia dla Państwa.

Wzajemny stosunek Kościoła i Państwa.

Praktyki religijne.

Młodzież winna pamiętać, że praktyki religijne trzeba wypełniać nie pod przymusem, ale dobrowolnie, z wewnętrznej potrzeby i przekonania.

Przy urabianiu i pogłębianiu światopoglądu katolickiego winien ks. prefekt pielegnować poczucie osobistej odpowiedzialności wobec Boga i społeczeństwa.

Uwagi:

1. W ciągu roku szkolnego powtórzyć i ugruntować prawdy katechizmowe.

2. Zaznajomić młodzież z pieśniami kościelnymi.

3. Obrzędy świąt Roku Kościelnego i niektóre sakramentalia omówić przygodnie w ciągu roku szkolnego.

4. Ze względu na ograniczony czas należy brać od razu stronę dogmatyczną, moralną i liturgiczną, a przykłady czerpać z Ewangelii i Historii Kościoła.

JĘZYK POLSKI

4 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

Wyrobienie umiejętności samodzielnego czytania i rozumienia dostępnych w treści i formie utworów oraz jasnego i poprawnego wyrażania myśli i uczuć w mowie i piśmie.

Rozbudzenie zamiłowania do czytelnictwa oraz wytworzenie nawyknienia do dobrej książki i gazety, jako potrzeby życia codziennego; zrozumienie konieczności dalszego samokształcenia.

Zaznajomienie z najważniejszymi przejawami kultury polskiej na podstawie odpowiednio dobranej lektury i uświadomienie związku między życiem i czynami poprzednich pokoleń a współczesnością.

Rozwijanie uczuć religijnych, moralnych, rodzinnych, społecznych, obywatelsko-państwowych i estetycznych.

MATERIAŁ NAUCZANIA

LEKTURA

1. Dostosowane do rozwoju umysłowego i zainteresowań młodzieży — wartościowe pod względem treści i formy — utwory prozaiczne i poetyckie (w całości lub wyjątkach), odtwarzające:

a) piękno ziemi ojczystej — ze szczególnym uwzględnieniem wsi polskiej;

b) znaczenie i rolę rodziny w życiu jednostek, narodu, społeczeństwa i Państwa;

c) obrazy różnorodnej pracy ludzkiej w różnych środowiskach, ważnej dla narodu i Państwa — z uwzględnieniem działalności wybitnych jednostek;

d) najważniejsze obrazy i zagadnienia z dziejów naszych, dotyczące budowy dawnego Państwa Polskiego, stopniowego wzrastania i rozkwitu Jego potęgi, obrazów upadku i odradzania się wewnętrznego oraz walk o odzyskanie niepodległości (powstania, legiony) — z podkreśleniem roli i udziału wsi polskiej;

e) ważne momenty z życia współczesnego Polski — z uwzględnieniem przejawów społeczno - kulturalnych środowiska wiejskiego.

2. Wybrane artykuły, broszury i rozprawki popularno-naukowe, wyjątki z pamiętników i monografij, związane przede wszystkim z życiem i gospodarstwem wiejskim oraz z kulturą wsi.

ĆWICZENIA W MÓWIENIU I PISANIU

(łącznie z lekturą).

Swobodne omawianie zagadnień, wypływających z lektury oraz zainteresowań i przeżyć młodzieży.

Dostateczne opanowanie form: opowiadania, opisu, sprawozdania, dyskusji, przemówienia, listu (do krewnych, znajomych, władz, instytucyj, firm), protokołu, podania, upoważnienia, pokwitowania itp.

Objaśnianie trudniejszych wyrazów, zaczerpniętych z mowy potocznej i lektury — ze szczególnym uwzględnieniem słownictwa rolniczego; zestawianie nazw i wyrazów gwarowych i ogólnopolskich.

Wdrażanie do używania poprawnych form gramatycznych i stylistycznych oraz poprawnej pisowni (w zakresie potrzeb życia codziennego).

Wyrabianie dbałości o czystość języka.

Ćwiczenia w poprawnym, wyraźnym i ładnym czytaniu.

S p i s l e k t u r y :

Bandrowski J.	— Na polskiej fali	a—c—e
Brodziński K.	— Wiesław	a—b—c—d
Choynowski P.	— Kuźnia	c—e
	— W młodych oczach	c—e

Dąbrowska M.	— Przyjaźń	b—c
Dąbrowska M.	— Codzienna praca	c
Domańska A.	— Historia żółtej cizemki	d
Dygasiński A.	— Na odlocie	a
Fredro A.	— Zemsta	d
Gąsiorowski W.	— Huragan (wyd. dla młodz.)	d
Hałkiewiczówna K.	— Ballady bohaterskie	d—e
Janowski A.	— Chrońmy przyrodę ojczystą	a—e
Kaden-Bandrowski J.	— Piłsudczycy	d—e
	— Budujmy szkoły powszechne	e
Karczewski W.	— Lisków, dzieje jednej wsi polskiej	e
Karpiński S.	— Polskie skrzydła	e
Kasprowicz J.	— Księga ubogich	a—b
Kochanowski J.	— Hymn do Boga	a—b
	Pieśni: O dobrej sławie	b—c
	O cnocie	b—c
	O spustoszeniu Po- dola przez Tatarów	d
Konopnicka M.	— Dym	b—c
	— Pan Balcer w Brazylii	a—b—c
	— Śpiewy historyczne	d
	— Pieśni (wybór)	a
Kossak-Szczucka Z.	— Z miłości	b—c
	— Legnickie pole	d
	— Złota wolność	d
Krasicki I.	— Bajki (wybór)	c—d
Krasiński Z.	— Psalm dobrej woli	b—c—d
Kraszewski J. I.	— Stara baśń	a—d
	— Bracia Zmartwychwstańcy	d
	— Król chłopów	d
	— Zygmuntowskie czasy	d
Lepecki M.	— Od Sybiru do Belwederu	e
Lenartowicz T.	— Bitwa pod Racławicami	d
Łoziński W.	— Oko proroka	d
	— Życie polskie w dawnych wiekach	c—d
Małaczewski E.	— Dzieje Bałki Murmańskiej	e

Modrzewski A.	— Urywki o Państwie, ukochaniu człowieka w człowieku	d b—d
	i o wartości pracy	c
Makuszyński K.	— Uśmiech Lwowa	e
Meissner J.	— Żwirko i Wigura — zało- ga R. W. D.	e
Mickiewicz A.	— Grażyna	d
	— Reduta Orłona	d
	— Śmierć pułkownika	d
	— Pan Tadeusz	a—b—c—d
	— III część Dziadów	d
	— Księgi pielgrzymstwa polsk.	b—c—d
Morawska Z.	— Złota ostroga	b—d
Morcinek G.	— Ludzie są dobrzy	b—c—e
	— Serce za tamą	b—c—e
Niemcewicz J. U.	— Powrót posła	d
	— Mucha i pszczoła	b—d
	— Śpiewy historyczne	d
Norwid C.	— Promethidion (epilog I-szy)	e
	— Praca*	e
Orkan W.	— Listy ze wsi	a—c
	— Wskazania	c
Orzeszkowa E.	— Babunia	b—c
	— Gloria victis	d
	— Nad Niemnem	a—c—d
Ossendowski F.	— Mocni ludzie	c—e
Piłsudski J.	— Moje pierwsze boje	d—e
	— Rok 1863	d
	— W walce o niepodległość	d—e
Pol W.	— Pieśń o ziemi naszej	a—d
Prus B.	— Sen	e
	— Sieroca dola	b—c
	— Antek. Michałko.	c
	— Powracająca fala	c—d
	— Placówka	c—d
Przyborowski W.	— Chrobry	d
	— Rycerz bez skazy	d

Przyborowski W.	— Olszynka Grochowska	d
	— Reduta Woli	d
Rey M.	— Żywot człowieka poczciwego (wyjątki)	a—b—c
Reymont W.	— Z ziemi chełmskiej	d
	— Pęknięty dzwon	d
	— Chłopi	a
Rodziewiczówna M.	— Dewajtis	a—c
Sewer J.	— Matka	b—c
Sienkiewicz H.	— Trylogia	a—d
	— Krzyżacy	a—d
	— Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela	d
	— Latarnik	a
	— Za chlebem	a—d
Sieroszewski W.	— Józef Piłsudski	d—e
Skarga P.	— Drugie Kazanie Sejmowe	d—e
Słowacki J.	— Balladyna	a—d
	— Anelli	d
	— Ksiądz Marek	d
	— Wybór liryk	a—b—c—d
Strug A.	— Ojcowie nasi	d
Szajnocha K.	— Zdobycze pług polskiego	c—d
Suchodolski B.	— Kochaj życie — bądź dzielny	e
Szelburg-Zarembina E.	— Dom wielki, jak świat	c—e
Tetmajer K.	— Ksiądz Piotr	a—c
	— Na skalnym Podhalu	a
Ujejski K.	— Śmierć Traugutta	d
Wańkiewicz M.	— C. O. P.	e
Wybicki J.	— Jeszcze Polska nie zginęła	d
Wyspiański S.	— Wesele	c—e
	— Wyzwolenie	b—e
	— Noc listopadowa	d
	— Warszawianka	d
Żeromski St.	— Syzyfowe prace	a—d
	— Siłaczka	a—c—e
	— Echa leśne	a—d
	— Przedwiośnie	a—d

Żeromski St.	— Słowo o Bandosie	c
	— Wisła	a—d
	— Wiatr od morza	a—d—e
	— Międzymorze	a—e

U w a g a: Obszerność spisu ma na celu zapewnienie nauczycielowi swobody w wyborze utworów, czy urywków niezbędnych do przerobienia zagadnień, wysuniętych w programie.

Litery: a—b—c—d—e, umieszczone przy każdym wymienionym utworze, mają ułatwić nauczycielowi znalezienie odpowiedniego materiału do zagadnień, ujętych pod tymi właśnie literami w programie.

Jeśli nauczyciel przy pomocy jednego dzieła, np. „Pana Tadeusza” — Mickiewicza — nauczy młodzież patrzeć, widzieć i odczuwać piękno ziemi ojczystej (patrz punkt „a”), do innych książek zwracać się będzie w związku z zagadnieniami, wysuniętymi w innych punktach, a mianowicie b, c, d, czy e, wybierając urywki, najlepiej je uwypuklające, np.: postać Wita Stwosza i Jana Długosza z „Historii żółtej cizemki” — Domańskiej; prześladowanie młodzieży polskiej przez Moskali w czasie zaborów z „III części Dziadów” Mickiewicza; tragedię dzieci polskich w szkołach niemieckich „Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela” — Sienkiewicza; Łukasińskiego i Wysockiego — z „Nocy Listopadowej” — Wyspiańskiego; znaczenie rodziny, jako komórki społecznej, skąd ma płynąć odrodzenie — z „Wyzwolenia” — Wyspiańskiego; bohaterstwo — na przykładzie przemiany duchowej Borowicza z „Syzyfowych prac” — Żeromskiego; morze polskie i Gdynię — z „Wiatru od morza” — Żeromskiego itp.

ĆWICZENIA CIELESNE

2 godziny tygodniowo.

CELE NAUCZANIA

- Wzmacnianie zdrowia i harmonijny rozwój organizmu.
- Zwiększanie odporności na szkodliwe wpływy pracy zawodowej na organizm.
- Wyrabianie dobrej postawy i swobody ruchów.
- Wdrażanie do karności i porządku.
- Przygotowanie do szlachetnego współzawodnictwa.

MATERIAŁ ĆWICZEBNY

A. ZABAWY I GRY

Zabawy i gry bieżne, wyrabiające zręczność i zwinność: trzeciak we wszystkich odmianach, berek zwykły i przecinany, lawina, rybacy na jezioro, tam i z powrotem, natarcie, żołnierze i zbójcy, przewrót — postaw, gniazda, wyścig dwójek, wyścig obwodowy, wyścig szeregów.

Zabawy i gry, łączące wyrobienie rzutów i chwytów ze zwinnością i zręcznością: ogrodnik, walka o piłkę, bij-zabij, obleżenie twierdzy, różne odmiany wyścigu piłek z rzutem o ścianę, skuwanie w kole, podaj dalej, wyścig z kozłowaniem piłki, stójka.

Zabawy i gry bieżne z podbijaniem, wyrabiające pewność oka i ręki oraz zwinność: podbijak, świnka, krąg, klipa.

Zabawy i gry, przygotowujące do skoków i wpływające na ćwiczenia równowagi: szczur, skakanka, koszenie trawy, wyścig skokami, walka kozłów, skoki po kamykach, zaczarowane koło.

Zabawy i gry z mocowaniem, przygotowujące do dźwigania: jeniec, ryby w sieci, walka tatarska, walka kaukaska, wyścig ran-

nych, walka centaurów, przeciąganie szeregów, walka szeregów, w cztery strony, walka o linę, berek wskakiwany, berek zawieszony.

Zabawy i gry z pomocą ramion w podporze oraz uwzględniające pracę mięśni tułowia: wyścig na czworakach, kret (w podporze leżąc przodem), pochód tacek, później wyścig tacek, zajnerki, berek — padnij.

Zabawy i gry, uwzględniające pracę mięśni tułowia: wyścig kozłów, wszystkie odmiany wyścigu piłek w rzędach, koty, dzwon, manekin, pokot, walka cygańska, berek z ukłonem.

Zabawy i gry o wpływie wyprostnym: sztafeta z przerzucaniem piłki oburącz w tył ponad głową i poprzeczką, piłka podbijana oburącz w kole do środkowego gracza, sztafeta parami z podbijaniem piłek oburącz od siebie. Sztafeta parami z podbijaniem piłki oburącz w górę i w przód.

(Według Skwierczyńskiego i Krawczykowskiego „Zabawy i gry ruchowe“ — „Nasza Księgarnia“, Warszawa 1935).

Gry drużynowe: dwa ognie, kwadrant, piłka graniczna, palant z matkami, siatkówka, koszykówka, szczypiorniak.

(Według przepisów Polskiego Związku Piłki Ręcznej).

B. SPORTY

Skoki: 1) wzwyż, 2) w dal z miejsca i z rozbiegu, 3) trójkok, 4) skok o tyce.

Rzuty: 1) piłką uszată, 2) dyskiem, 3) oszczepem, 4) pchnięcie kulą z miejsca i z rozbiegu.

Biegi: na 100 mtr.; na przelaj; przez płotki na 110 mtr. (Według przepisów P. Zw. L. Atl.).

Ćwiczenia próby sprawności o P. O. S.

Strzelanie o O. S. (wskazówki powiatowego komendanta P. W.).

Jazda na łyżwach, narciarstwo i pływanie w miarę istnienia odpowiednich warunków.

C. ĆWICZENIA GIMNASTYCZNE

Ć w i c z e n i a p o r z ą d k o w e.

Postawa zasadnicza (baczna) na komendę, w luźnym szyku, później w małych zespołach, po opanowaniu — w większych gru-

pach. Zbiórki w różnych szykach, początkowo w szeregu, w rzędzie, marszem, powoli, a po opanowaniu — biegiem. Odliczanie w szeregu, tworzenie dwuszerogu i dwurzędu. Zwroty w miejscu. Formowanie czwórek w miejscu. Zbiórki w czwórkach i innych szykach — marszem i biegiem. Wdrażanie do krycia i równania. Frontowanie w miejscu i w marszu. Odliczanie w marszu. Zatrzymywanie oddziału i ruszanie. Ustawianie się w lewo i w prawo z marszu. Ustawianie kolumn do ćwiczeń (kolumn ćwiczebnych): a) z dwójek, b) z czwórek, c) z rzędu. Ustawianie kolumn ćwiczebnych z marszu i biegiem, z dwójek podskokami.

Ćwiczenia kształtujące.

Ćwiczenia, poprawiające wadliwą postawę nawykową, wpływające na wiązadła i stawy. Ćwiczenia, wpływające na wyrobienie właściwej długości i wystarczającej grubości mięśni. Ćwiczenia, wpływające na obszerność ruchu w stawach.

Ćwiczenia kończyn górnych.

Rzuty i wytrzymanie ramion w pozycjach zasadniczych: w przód, w bok, w górę. Skurcze ramion. Wymachy ramion we wszystkich kierunkach z postawy zasadniczej. Rytmiczne odrzucanie ramion we wszystkich pozycjach, jako ruchy dopełniające (krótkimi uderzeniami). Wymachy ramion bezpośrednio i łukami — wykonywane z różnych pozycji wyjściowych nóg, z różnymi ruchami nóg (uginanie, wspięcia, z półprzysiadami, przysiadami). Krążenie ramion prostych, skurczonych, z wytrzymaniem w położeniach. Ćwiczenia ramion, połączone z ćwiczeniami tułowia np.: uginanie i prostowanie ramion w podporze klęcznym; skok w przód na ręce do podporu opadnego; ze skłonu podpartego w rozkroku: skoki zajęcze, podskoki obunóż w skłonie podpartym z przenoszeniem ciężaru ciała na ręce; stanie na rękach, na ziemi, na ławce, zamachem jedną i obiema nogami łącznie — z początku z dochwytem przez współćwiczącego, później z oparciem o ścianę, a wreszcie samodzielnie; skurcze i rzuty ramion z podskokami. Ćwiczenia ramion różnokierunkowe (jedno ramię w skurczu, drugie w wymachu). Rozluźniające ćwiczenia ramion, np. otrząsanie całą długością od stawu barkowego do zakończenia palców (bezwładnie).

Ćwiczenia kończyn dolnych.

Skurcze i wyprosty nóg, wpływające na wydłużenie tylnych mięśni odwodzących, przywodzących, zginaczy i prostowników. Wymachy nóg w różnych kierunkach: a) leżąc tyłem, b) w postawie zasadniczej. Skurcze i rzuty nóg w siadzie, w postawie zasadniczej, w miejscu i w marszu. Wyprosty nóg w przysiadzie podpartym na przemian, w różnych kierunkach. Wyprosty do rozkroku podpartego, do skłonu podpartego, do podporu — leżąc przodem (tzw. podpór opadny) na przemian i jednocześnie oboma nogami (wymienione ćwiczenia początkowo należy wykonywać bardzo wolno, później w tempie żywym, a przy końcu znowu wolno). Podskoki jedną nogą z kolejnym prostowaniem drugiej nogi. Przysiady z wymachami ramion, unoszeniem grzbietu do skłonów w dół, z rytmicznymi skłonami w dół, z dążnością dotknięcia podłogi palcami rąk, później dłońmi. W leżeniu tyłem — wyprosty nóg przy pomocy rąk. Z różnych postaw wyjściowych rozbieg kilkoma krokami i doskok na obie stopy do półprzysiadu, z obrotami i wymachami ramion w skoku. Skoki w miejscu i z rozbiegu z nożycowymi wymachami nóg, w płaszczyźnie strzałkowej i czołowej. Wyskoki do różnych postaw z pół i całego przysiadu — ze wsparciem rąk na udach. Wyprosty nóg i wymachy z postaw przysiadanych w dwójkach z trzymaniem się za ręce; to samo z postaw: zasadniczej, rozkroczonej, wykroczonej — z dodaniem ruchów wolnego ramienia. Różne podskoki drobne w miejscu i na sygnał (umówiony), wyskoki w górę — z dodatkowymi ruchami nóg, ramion i z obrotami do półprzysiadu.

Ćwiczenia kształtujące ruch. Kierunek, rytm i koordynacja z pracą ramion. Wykroki skrzyżne i wspięte ze skurczem ramion. Wykroki skośne i wspięte ze skurczem i wyprostem ramion (każde w inną stronę). Uniki ze skurczem ramion. Przejścia z uników do wykroków wspiętych z pracą ramion. Uniki z asymetryczną pracą ramion. Uderzanie palcami stóp w bok, w skos, w przód z pośrednim skurczem, w takcie (1—2) (3—4) (5—6), tak lewą, jak i prawą nogą. Uniki z wymachami z pozycji „ramiona w bok”. Wypady z pracą ramion, z przejściem do wagi. Postawy szermiercze i kroki (do floretów) ze zwróceniem uwagi na właściwy układ ramion przy pozycjach i pchnięciach. Kroki szer-

miercze, wypadki i skoki w różne strony. Postawy wyjściowe do rzutów: oszczepem (z wypadami), dyskiem (z obrotami) oraz do pchnięcia kulą (z podskokami).

Ćwiczenia szyi.

Skłony głowy w przód i w tył w siadzie o nogach ugiętych; to samo z chwytem karku i z oporem rąk w kierunku przeciwnym do skłonu. Skłony głowy w przód z ramionami w bok i oporem dłoni o ziemię. W leżeniu tyłem to samo z kolejnymi skurczami nóg; skręty głowy w lewo i w prawo — w siadzie skrzyżnym, skręty głowy z oporem rękami. Skręty i skłony głowy rytmicznie — powtarzalnie (kilka razy po sobie w jedną, później w drugą stronę). Skręty i skłony głowy z ruchami ramion. Ćwiczenia karku w różnych postawach, poczynając od siadu, z pomocą współwiczającego, wznoszenie tułowia z oparciem karku na dłoniach współwiczającego. Wznosy i opusty słupów. Samodzielne krążenia głową. Skłony i skręty (łącznie) głową.

Ćwiczenia tułowia w płaszczyźnie strzałkowej.

Ćwiczenia mięśni grzbietu, uwzględniające pracę w skurczu i w wydłużeniu. Lekkie skłony tułowia w dół w postawie zasadniczej. Skłony tułowia w siadzie płaskim i skrzyżnym, po czym wyprosty tułowia do normalnego ustawienia pleców. Skłony tułowia w tył — w siadzie skrzyżnym, płaskim, później w postawie zasadniczej, rozkroczonej, wykroczonej — lewą i prawą nogą. Skłony tułowia w postawach kłęcznych (na jednej nodze), następnie skłony tułowia w tył z pracą ramion w ruchu i w wytrzymaniach. Skłony w dół z wytrzymaniem ramion w górze, z wymachem ramion w tył. Skłony w dół w klęku na jednym kolanie, wyprosty i skłony w tył, następnie z pracą ramion. Skłony w tył z wymachem ramion przodem wzwyż, a następnie skłony w dół w klęku na obu kolanach. Skłony tułowia w tył z ramionami w bok, uwypuklające klatkę piersiową w leżeniu tyłem (silne oparcie na tylnej części głowy). Unoszenie piersiowej części tułowia (skłon w tył) w leżeniu przodem, początkowo bez pracy ramion, później z pracą ramion. Skłony tułowia w tył w siadzie płaskim z oparciem o belkę plecami, poniżej dolnego

kąta łopatek; to samo z pracą ramion (wymachy i odrzucania rytmiczne w położeniach wytrzymywanych); to samo po skłonie w dół na przemian bez pracy ramion i z użyciem ramion dla dopełnienia ruchu. Unoszenie tułowia do skłonu w tył ze wsparciem udami o ławeczkę, z dochwytem przez współwiczającego za nogi w kostkach, początkowo bez udziału ramion, po opanowaniu — z pracą ramion w ruchu i z wytrzymaniem w położeniach (dla obciążenia chwyt bioder, skurcz ramion, chwyt karku, ramiona w bok, ręce na głowie, ramiona w górę); to samo ze skurczem i rzutem ramion. Opadanie w dół i uwypuklanie klatki piersiowej (przeciwdziałanie kifozie) z rozkłąku, z ramionami w położeniu w bok, później w górę. Opad w przód, oparcie ramion na podłodze i rytmiczne uwypuklanie klatki piersiowej w rozkłąku (uda pionowo). Uginanie ramion w podporze kłęcznym z usiłowaniem dotknięcia mostkiem podłogi (w czasie uginania łokcie na zewnątrz). To samo z kolejnym wznoszeniem nogi prostej w tył ku górze. Stopniowo utrudniane przez odpowiednie ruchy ramion skłony tułowia w tył w postawie rozkroczonej w opadzie w przód.

Ćwiczenia mięśni brzucha. W siadzie płaskim z podparciem rękami z tyłu (palce w przód) skurcze i rzuty nóg w przód — na przemian i łącznie. Opady tułowia w tył w siadzie płaskim z silnym skurczem nóg (miednicę unosić nad podłogą). Skurcze i rzuty nóg, wznoszenia, nożycowania w leżeniu tyłem i powrót do siadu; początkowo bez pracy ramion, później z ich udziałem. Opady w tył do leżenia przewrotnego przodem, tyłem — z siadu płaskiego. Siady i przejścia do skłonu w dół, bez ustalenia nóg i z ustaleniem z leżenia tyłem, początkowo bez pracy ramion, później z zamachem ramion. Wyprosty nóg w tył na przemian powoli z przysiadu podpartego, później zmiany nóg podskokami, oraz rzuty nóg (łącznie) do podporu leżąc przodem (tzw. podpór opadny). Opad tułowia w tył i skłony w dół w siadzie, z oparciem stóp, to samo z ćwiczeniami ramion, z chwytem bioder, ze skurczem ramion, z chwytem karku, z rękami na głowie, z ramionami w górę. Opady tułowia w tył z wznoszeniem nóg do kąta prostego w siadzie płaskim, powrót do siadu przez wymach nóg i pracę ramion. Skłony w dół i opady w tył do leżenia tyłem, na przemian w siadzie płaskim dwójkami na wprost-roz-

kroczenie, ze wsparciem stóp wzajemnie (przy skłonie w dół — dochwyt za stopy współwiczającego, padając — ramiona w górę).

Skurcze i rzuty nóg w dół, w przód — na przemian, później łącznie w zwieszeniu tyłem (na drabinkach) nachwytem. Unoszenie nóg w skurczu powyżej poziomu, unoszenie nóg prostych do poziomu, z początku kolejno, później łącznie. Krótkotrwałe wytrzymania w skurczu, we wzniesieniu nóg prostych w przód, pojedynczo i łącznie. Kołowe ruchy nóg z silnym przyciąganiem kolan do brzucha.

Ćwiczenia tułowia w płaszczyźnie czołowej.

Skłony tułowia w bok w postawie rozkroczonej, początkowo wolno w takt 1, 2, 3, 4, po opanowaniu formy ruchu w tempie żywszym. Skłony z użyciem ramion w różnych położeniach, jak: 1) chwyt bioder, 2) ramiona w skurczu, 3) chwyt karku, 4) ręce na głowie. Stopniowe przejście do trudniejszych położeni ramion, np.: w bok, w górę — zgięte nad głową, w górę — proste, skłony w bok bezpośrednio z prawa w lewo i odwrotnie, wolno z utrudnieniem przez pracę ramion. Skłony tułowia w bok z wymachami ramion w celu pogłębienia skłonu. Skłony tułowia w bok z uginaniem nóg przeciwnych do strony skłonu, łącznie z pracą ramion np. z rzutami ze skurczu, z wymachami. Skłony tułowia w bok — rytmicznie, powtarzalnie (w każdą stronę kilka razy po sobie) z nasileniem przez pracę ramion. Skłony tułowia w stronę nogi wyprostowanej, w postawach klęcznych na jednym kolanie, z wyprostowaną drugą nogą w bok, utrudnianie ćwiczeń przez wytrzymania ramion w położeniach i z wymachami. Skłony tułowia w bok, rytmicznie powtarzane, i prostowanie tułowia do pionu (ramiona zostawić w położeniu lub opuszczać w dół). Przechodzenie ze skłonów tułowia w bok do klęku opadnego, bokiem podpartego, i powrót do skłonu, początkowo bez pracy ramion, później z ich udziałem. Skłony tułowia w bok ze wsparciem jednej nogi o przyrząd lub o współwiczającego. Skłony tułowia w bok z ustaleniem jednej nogi na przyrządzie, w stronę nogi ustalonej i przejście do opadu w stronę przeciwną, bez pracy ramion oraz z pracą w różnych, wytrzymywanych położeniach i w ruchu. Skłony pojedyncze i rytmicznie powtarzane. Wymachy nóg w bok i skłony tułowia w stronę nogi wymachowej w po-

stawie zasadniczej, utrudniane pracą ramion. Przerzuty ciała na rękach bokiem w lewo i w prawo, po uprzednim przygotowaniu.

Ćwiczenia tułowia w płaszczyźnie poprzecznej.

Skręty tułowia w lewo i w prawo w siadzie płaskim i w siadzie skrzyżnym. Skręty początkowo pojedyncze, później z pracą ramion, rytmicznie powtarzane. Skręty tułowia w lewo i w prawo z wymachami ramion w postawie rozkroczonej, w siadzie rozkłęcznym ze skurczem ramion — poziomym i powrót do siadu. Powstawanie do klęku i skręty tułowia z wymachami ramion. Skręty tułowia w lewo i w prawo — z pracą ramion z pogłębianiem w siadzie okrakiem na ławeczce. Skręty tułowia z ciosami ramieniem we wszystkich postawach stojących: wykroczonej, zakroczonej, w siadzie płaskim rozkrocznym — z pracą ramion. Skręty tułowia z chwytem jedną ręką za nogę poniżej kolana, z wymachem drugą ręką i prostowaniem drugiej nogi, w siadzie o nogach ugiętych. Skręty tułowia i skurczone nogi w postawie z przywodzeniem do środka, z pracą ramion. Wymachy nogi w górę od wewnątrz i skręty tułowia w stronę nogi wymachowej z pracą ramion i skrętem głowy — z postawy rozkroczonej na palce jedną nogą. Skręty tułowia — na przemian stronne — z wymachami ramion w bok, w postawie rozkroczonej z opadem w przód. Skręty tułowia z wymachem ramion w podporze skrętnym opadnym. Skręty tułowia w opadzie w innych postawach wyjściowych. Rzuty granatem z postawy stojącej, klęcznej i leżącej, prawą i lewą ręką, początkowo na tempo, później cały rzut łącznie. Skręty tułowia z pomocą współwiczającego, w leżeniu tyłem; skręty tułowia w leżeniu tyłem z dochwytem za szczebel drabiny (przez przenoszenie nóg wzniesionych w górę z prawa na lewo — do podłogi).

Ćwiczenia tułowia ze statyczną pracą mięśni w różnych płaszczyznach.

Opady tułowia w przód do podporu o ramionach ugiętych — w rozkłęku. Opady tułowia w przód z pracą ramion w ruchu i wytrzymaniu w różnych położeniach w postawie rozkroczonej. Opady tułowia z dopełniającymi odchyleniami ramion (kilka-

krotnie po sobie). Opady tułowia w przód, z wytrzymaniem, z pracą ramion, w różnych krocznych postawach. Przejście do opadu, z pracą ramion — ze skłonu podpartego w dół. Podpory opadne przodem z pracą ramion, nóg, później ramion i nóg łącznie. Opady tułowia w tył w postawach siedzących, ze wsparciem stóp (zaczep) lub bez wsparcia. Podpór wolny (stanie na rękach). Przejścia do podporu opadnego bokiem z siadu płaskiego, to samo z pracą wolnego ramienia, ze wznoszeniem wolnej nogi (tzw. podpór opadny bokiem rozpięty). Podpory bokiem opadne przy drabinach (przyściennych), z przysiadu zwieszonoego na jednej ręce, z rzutem nóg w tył ze zwrotem. Podpory opadne bokiem z pomocą współwiczającego. Opady w bok z ustaloną jedną nogą na przyrządzie bez pracy i z pracą ramion. Podpory napięte bokiem w poziom (tzw. chorągiewki).

Ćwiczenia równoważne bez przyrządów.

Skurcze nóg kolejno, z dodatkową pracą ramion i obrotem na nodze postawnej we wspięciu w postawie zasadniczej. Skurcze i prostowania nóg z płynnymi ruchami ramion z postawy zasadniczej. Wymachy nogą w przód i obrotami do wytrzymania wagi z postawy zakroczonej; to samo po kilku wymachach nogą i z wytrzymaniem ramion w postawie wykroczonej, skrzyżnej, wspiętej w położeniach. Obroty w tył, łączne skurcze jednej nogi i przenoszenie ramion. Wymach jedną nogą w podskoku, obroty i zatrzymanie wagi, ramiona w bok, w górę z rozbiegu (każde ćwiczenie wykonywać w obie strony).

Ćwiczenia równoważne na przyrządach.

Wejścia i schodzenia z równoważni z siadu bokiem (równoważnię ustawia się coraz wyżej aż do wysokości 150 cm). Wymachy i przenoszenia ramion w różnych kierunkach w siadzie bokiem na równoważni. Skłony w dół z ruchami ramion w siadzie bokiem na równoważni. Wyprosty ze skłonu do siadu bokiem i kilkakrotne ruchy ramion. Powstawania z siadu bokiem do postawy (pobok, poprzek), z ruchami ramion. Obroty tułowia o 180° w postawie wykroczonej, początkowo bez udziału ramion, po nabraniu wprawy przy udziale ramion w ruchu i z wytrzymaniem w poło-

żeńiach. Zwycię pochody po równoważni, swobodne i z pracą ramion. Pochody z przyklękaniem na jedno kolano (co krok). Pochody z pośrednim skurczem i rzutem nóg kolejno do klęku na jednym kolanie, z utrudnieniami przez udział ramion. Pochody po równoważni z pośrednim skurczem nóg i przybieraniem postawy wypadowej. Kilkakrotne zmiany położenia ramion w wytrzymywanym wypadzie na równoważni. Ćwiczenia ramion i nogi wolnej (łącznie) w postawie na jednej nodze, na równoważni. Wejście na równoważnię wymykem do siadu bokiem, powstawanie i różne pochody, zejścia odmykiem, podchwytem.

Z w i e s z e n i a i p o d p o r y.

Zwieszania i podpory, jako intensywne ćwiczenia, zwiększające siłę kończyn górnych, przygotowujące do pokonywania przeszkód, występujących w życiu praktycznym. Wstępowanie po drabinie sznurowej do pełnej wysokości. Wspinania po linie pionowej, po żerdzi pionowej, z różnym sposobem trzymania nóg. Wspinania po linie pionowej: z postawy siedzącej, o ramionach prostych, skurczonych, z początku z pomocą nóg, później bez pomocy. Zawody między uczniami we wspinaniu po linie (7 do 8 m) i po drabinie sznurowej. Wspinania po dwu linach pionowych z pracą nóg na jednej z lin. Wspinania po dwu linach w zwieszeniu (bez pomocy nóg. Wspinania po linach z różnorodnym trzymaniem nóg. Wspinanie po linach z przechodzeniami z jednej na drugą. Wspinanie po jednej linie, a schodzenie w dół po drugiej. Wspięcie po linie do pewnej wysokości i wykonanie kilku ćwiczeń nóg (skurcze, rzuty, podniesienie, wymachy i zmiany, tzw. nożycowanie). Po wspięciu się po linie do pewnej wysokości (3 m) wykonywanie ćwiczeń (zwieszenie przewrotne przodem, tyłem, przerzutne). Postęp w prawo i w lewo w zwieszeniu na łacie (tzw. boom — belka) z postawy pobok nachwytem, dostawnie, przestawnie, z obrotami, z przemachami ramion, w wywijaniu, z nogami zwisającymi w dół, później z nogami w różnych położeniach. Postęp w przód i w tył w zwieszeniu poprzek nachwytem (sposobami, jak z postawy pobok) z dążnością do łącznej pracy z nogami. Wymyk przodem do podporu ze zwieszania pobok nachwytem. Odmyki z poprawnym zachowaniem nóg w czasie wykonania.

Zawieszenia na podudziu na linie skośnej ze zmianami położenia wolnej nogi i rąk. Zwieszenia o ramionach prostych i skurczonych, bez pracy i z pracą nóg. Postępy z postawy poprzek.

Postępy dostawnie, przestawnie, z obrotami, z wywijaniem, podskokami; z początku nogi w zwisie, później w położeniach na drabinie poziomej w zwieszeniu poprzek, pobok, nachwytem za żerdzie, za szczeble.

C h ó d.

Chód, jako ćwiczenie, przygotowujące do biegu, wyrabiające wyczucie kierunku, obszerność ruchu w stawach, współpracę kończyn ze sobą i w łączności z tułowiem. Wyrabianie umiejętności utrzymywania równowagi przy zmianie kroków.

Chód: zwykły z pośrednim skurczem i rzutem nóg kolejno, z pośrednim kilkakrotnym wznoszeniem nogi kroczonej w skurczu, we wspięciu, na piętach, na zewnętrznych krawędziach stóp, z podskokami na nodze kroczonej, z pracą ramion (wymachy z położenia). Chód z podskokami na nodze kroczonej i z wymachami nogą wolną, ze zmianą nogi. Chód wspięty, podskokami, o nogach spojonych (z chwytem bioder). Chód zmienny — krok — podskok (noga wolna w tył przy podskoku). Chód z wymachami ramion, z uginaniem nogi kroczonej w kolanie, do postawy wypadowej. Chód wypadami, z wymachami ramion w górę — na przemian.

B i e g.

Bieg zwykły z kontrolą poprawności współdziałania kończyn. Bieg z silnym skurczem nóg, skokami w dal i wzwyż, skokami w dal z wymachami ramion, wypadami, ze skokiem co kilka kroków, bieg przez płotki. Bieg szybki na małe odległości, trwały, na przelaj. Nauka startów: niskiego i wysokiego.

S k o k i.

Skoki w kolumnie — w miejscu, w górę, z pracą ramion. Skoki w miejscu z różnych postaw, z obrotami w miejscu z łączną pracą ramion i ruchami nóg; skoki w dal z miejsca i z rozbiegu, wzwyż przez poprzeczkę sznurową, później przez listwę, przez okienko, utworzone z listew na stojakach, igrzyskowe przez współwiczającego, o tyce, z rozbiegu — z kilku określonych kroków.

T R E Ś Ć

Postanowienie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicz.	3
Uwagi wstępne	5
Plan godzin	9
Zajęcia praktyczne	11
Organizacja i prowadzenie gospodarstw wiejskich	25
Rolnictwo	37
Ogrodnictwo	45
Hodowla zwierząt	57
Rachunki	67
Nauka o Polsce współczesnej	69
Higiena	73
Religia	79
Język polski	83
Ćwiczenia cielesne	89

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA

RP 2160